УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Извршење васпитних мере као кривичних санкција

(мастер рад)

Ментор:

проф. др Дарко Димовски

Име и презиме кандидата:

Марија Крстић

број индекса М 031/18-О

Ниш, 2020. године

САДРЖАЈ

УВОД 4
1. ПОЈАМ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА 5
2. ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА 7
3. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА 8
4. ВАСПИТНЕ МЕРЕ КАО ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА 12
4.1. Република Словенија 13
4.2. Република Хрватска 14
4.3. Република Македонија 15
4.4. Босна и Херцеговина 18
4.5. Република Црна Гора 20
4.6. Република Србија 22
5. ИЗВРШЕЊЕ ВАСПИТНИХ МЕРА КАО КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИКУ НА ПРОСТОРИМА БИВШЕ СФРЈ 24
5.1. Република Словенија 24
5.2. Република Хрватска 25
5.3. Република Македонија 27
5.4. Босна и Херцеговина 27
5.5. Република Црна Гора 33
5.6. **Република Србија** 37
1. ОДНОС ВАСПИТНИХ МЕРА ПРЕМА ДРУГИМ КРИВИЧНИМ САНКЦИЈАМА 48
7. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ НА ТЕМУ ПРИМЕНА ВАСПИТНИХ МЕРА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА У ВИШЕМ ЈАВНОМ ТУЖИЛАШТВУ У ПЕРИОДУ ОД 01.01.2014. ДО 31.12.2018. ГОДИНЕ 52
7.1. Опис истраживања 52
7.2. Предмет истраживања 53
7.3. Циљеви и задаци истраживања 54
7.4. Хипотезе истраживања 54
7.5. Узорак и методи истраживања 55
7.6. Анализа резултата истраживања 56

7.7. Анализа постављених хипотеза истраживања 63

7.7.1 Млађим малолетним учиниоцима кривичних дела се најчешће изричу васпитне мере 64

7.7.2. Васпитне мере се најчешће изричу за кривична дела имовинског криминалитета (крађа, разбојништво, тешка крађа) 64

7.7.3. Најчешће изрицане мере јесу мере упозорења и усмеравања, а најређе су изрицане заводске мере 64

7.7.4. Васпитна мера појачаног надзора у другој породици је ретко изрицана од стране Вишег суда у Нишу у посматраном периду 65

ЗАКЉУЧАК 66

ЛИТЕРАТУРА 68

САЖЕТАК 70

SUMMARY 72

БИОГРАФИЈА 74

УВОД

Посебно доба у животу сваког човека представља детињство. Детињство карактерише доба одрастања и сазревања. Историјски посматрано, дете је одувек било у потчињеном положају у односу на старије чланове породице. Почев од настанка људске цивилизације па до данас, положај детета је био различит у породици и друштву, што можемо закључити из писаних правних извора. Много фактора су утицала на однос друштва и породице према детету, као што су на пример, религија, обичај, традиција, култура итд.

Наш Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица одређује правни положај детета и малолетника тиме што гарантује одређена права али исто тако и предвиђа систем кривичних саннкција уколико се не поштују одређени правни прописи. Многе норме које се налазе у нашем закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица смо преузели из међународно усвојених стандарда. Правни положај детета као и заштита основних права, уређују се посебним нормама.

Предмет овог теоријског и емпиријског истраживања представљају нормиране и изречене васпитне мере према малолетним учиниоцима кривичних дела, односно васпитне мере које могу бити изречене лицима која су у време када су вршила неки облик деликвентног понашања. Законодавац предвиђа да се пунолетном учиниоцу кривичноправног дела може изреће било која посебна обавеза, под условом да није навршио двадесетједну годину живота. Законодавац је исто предвидео и да млађем пунолетном лицу којем је изречена нека васпитна мера, суд може, под условима предвиђеним законом, изрећи одговарајућу меру безбедности.[1]

Овај мастер рад чине пет целина. То су: увод, теоријски приступ, резлултати емпиријског истраживања, закључна разматрања и литература.

[1] Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица, чл. 42, Службени гласник РС бр. 85/05

1. ПОЈАМ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Кривичне санкције представљају принудне мере које изриче суд, као представник друштва, према учиниоцима кривичних дела, а на основу извршеног кривичног дела. Кривичне санкције у суштини чине реакцију према учиниоцима кривичних дела којим се причинила штета друштву, али такође јесте и реакција чији је циљ да спречи тог извршиоца кривичног дела да у будућности не учини кривично дело. Такође, кривичне санкције утичу и на друге грађане, потенцијалне учиниоце, да не чине кривична дела.[2] Од најстаријих времена друштво покушава да се заштити од различитих облика и видова криминалитета појединаца и група различитим мерама.

Кривичне санкције представљају законом предвиђене мере друштвене реакције које одређује суд, као представник државе, а све на основу законом спроведеног кривичног поступка према извршиоцу кривичног дела, а у циљу сузбијања и спречавања даљег девијантног понашања малолетника.

Уколико дође до извршења кривичног дела, наноси се штета и појединцу и друштву, јер се таквим понашањем не угрошавају и повређују добра која припадају појединцу, већ и добра која припада друштву. Кривичне санкције се примењују не само у интересу појединца, већ и у интересу друштва. Уколико суд изрекне неку од врста кривичних санкција, суд штити и интерес појединца као чланова друштва.

Кривична санкција је принудна мера за заштиту целокупног друштва од криминалитета, коју изриче суд учиниоцима кривичних дела, у кривичном поступку под условима који су предвиђени законом а која се састоји у ограничавању и одузимању слободе и права или генералном упозорењу учиниоцу да ће му слобода или права бити одузети или ограничени ако настави са вршењем кривичних дела. Указаћемо на дефиниције кривичних санкција неколико аутора. Тако нпр. З. Стојановић[3] одређује кривичну санкцију законом предвиђену репресивну меру, која се примењује према малолетног деликвента, а све са циљем сузбијање криминалитета. Услов за изрицање кривичне санкције је да постоји кривично дело и да се спроведе одговарајући кривични

[2] Јовашевић Д., Стевановић З.: *Правни аспекти извршења кривичних санкција*, Београд, 2007, стр. 125.
[3] Стојановић З.: *Кривично право, општи део*, Београд, 2001, стр. 255

поступак. Ж. Хорватић[4] кривично правне санкције одређује као законом прописане садржаје и начине казнено правне принуде које након спроведеног поступка примењује државна судска власт према учиниоцу кривичног дела ради остварења опште сврхе свих и посебне сврхе управо изречене врсте санкције.

Све кривичне санкције карактеришу заједнички општи елементи:

1. Примена кривичних санкција је везана за постојање кривичног дела. Наиме кривичне санкције се могу применити само према лицу које је учинило кривично дело и за које је то доказано у кривичном поступку од стране надлежног суда.
2. Кривичне санкције морају бити предвиђене у закону. То је принцип законитости кривичних санкција, аналогно законитости кривичног дела. Учиниоцу кривичног дела не може бити изречена кривична санкција која није била прописана законом по врсти и мери пре него што је кривично дело извршено и ако није одређен орган за њено изрицање односно извршење.
3. Кривичне санкције изриче суд у законом одређеном поступку који омогућава да се кривична санкција саобрази тежини и околностима извршења кривичног дела те карактеристикама личности његовог учиниоца.
4. Кривичне санкције су принудне мере. Оне имају карактер принуде према учиниоцу кривичног дела јер се примењују против његове воље и састоје се у одузимању или ограничавању његових слобода или права, односно у предочавању да му слободе и права могу бити одузети или ограничени ако настави са вршењем кривичних дела.
5. Основ и граница за прописивање кривичних санкција и њихову примену представља заштите човека и других друштвених вредности и то само у оној мери која је нужна за сузбијање тих дела.
6. Кривичне санкције се не могу изрећи лицу које у време када је кривично дело учињено није навршило четрнаест година (детету), што значи да је то доња граница примене кривичних санкција.

[4] Хорватић Ж.: *Казнено право, опћи дио,* Загреб, 1997, стр, 134

2. ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Данашње кривично законодавство разликује више врста кривичних санкција. Све кривичне санкције су различите по својој природи, карактеру и садржини дејства.[5] Систем кривичних санкција представља скуп свих кривичних санкција које кривично право предвиђа. Какве и које крививчне санкције ће постајати у друштво зависи од много фактора, као нпр: историјских схватања, традиције, политике сузбијања криминалитета , односа у друштву и слично. Систем кривичних санкција представља најдинамичнију област кривичног права и често је подложан променама. У систему кривичних санкција и начину њихове примене било је управо много измена да се може рећи да је историја кривичног права заправо историја кривичних санкција.

Кривично право тако да данас познаје више врста кривичних санкција: казне, мере упозорења, мере безбедности, васпитне мере и парапеналне санкције (супституте казне).[6] То је плуралистички систем кривичних санкција. Кривични законик Републике Србије у чл. 4. ст. 1 предвиђа четири врсте кривичних санкција: казне, мере упозорења, мере безбедности и васпитне мере. Но, постоје и неке мере кривично правног карактера које немају карактер санкција, али се примењују према учиниоцу кривичног дела управо због извршења таквог дела. То су: правне последице осуде и одузимање имовинске користи.

[5] Лазаревић Љ.:*Систем кривичних санкција,* Београд, 1987, стр. 28
[6] Јовашевић Д., Стевановић З.: *Правни аспекти извршења кривичних санкција,* 2007, Београд, стр. 130.

3. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Малолетничко кривично право, треба да буде подређено криминалнополитичким циљевима, васпитању малолетног извршиоца кривичног дела као и његовом преваспитању. Основни правни извор према малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичнопшравној заштити малолетних лица јесте Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Овај закон уређује материјално кривично право,кривични поступак, као и извршење кривичних санкција према малолетним деликвентима. Морамо нагласити да се овај закон односи и на пунолетна лица. Услов јесте да су учинила кривична дела као малолетни односно да су млађи пунолетници. Такође, овај закон садржи норме којим се штите малолетници и деца, као оштећени у кривичном поступку. На малолетне деликвенте примењују се и одредбе других закона, као што су: Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о извршењу кривичних санкција као и други закони.

Што се тиче судова према малолетницима, Закон не превиђа посебну врсту суда, већ је надлежан суд опште надлежности тј. посебно веће вишег суда. Ако посматрано однос између кривичног поступка према малолетним учиниоцима кривичних дела у односу на редовне постоје одређене разлике. Та разлика се пре свега огледа у начину поступања према малолетним учиниоцима кривичних дела, одбрани, као и активиног учешћа органа старатељства. Обеза је органа старатељства да учиствује у целом поступку, као и након завршетка. Према истражном начелу као и начелу ограниченог диспонирања странака, у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела јавност је обавезно искључена.

Закону о извршењу кривичних санкција Републике Србије[7] садржи одредбе о положају лица према коме се кривична санкција извршава.Приликом извршења кривичних санкција морају се поштовати одређена права малолетног деликвета. Та права се огледају у следећем: мора се поштовати достојанство лица приликом извршења мера:

[7] Закон о извршењу кривичних санкција, Сл. гласник РС бр. 85/05,72/09 и 31/11.

лице, према коме је одређено извршење не сме се ставити под било каквим обликом злостављања, мучења или понижавања, односно принуде: Такође, не сме се вршити било какав облик експерментисања према малолетнику. Управо због овога заштићени су и малолетни учиниоци кривичних дела према којима се извршавају кривичне санкције.

Следујући норме Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправноих заштити малолетних лица, можемо набројити кривичне санкције које се изричу према малолетним деликвентима, а у њих спадају: један или више васпитних налога, васпитне мере, казна затвора и мере безбедности предвиђене чланом 79. Кривичног законика РС. Према малолетнику се не могу применити следеће санкције: забрана вршења позива, делатности или нужности. Према малолетницима је свакако искључена смртна казна или доживотни затвор.

Према Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица РС изричито је предвиђено да малолетни деликвент не може бити у полицијском притвору. То значи, да орган унутрашњих послова не може задржати малолетника ради саслушавања или прикупљања обавештења. Када од малолетног учиниоца кривичног дела прикупља обавештења полицајац за малолетнике мора учинити у присутву родитеља, усвојиоца односно стараоца малолетника. У погледу притвора, када је покренут судски поступак према малолетнику, Закон изричито прописује да се притвор може само изузетно одредити.

Уколико се преузима радња према малолетном деликвенту, којом он присуствује, учесници посупка су у обавези да пажљиво поступају. То значи да морају водити рачуна о зрелости малолетника, да се заштити приватност његова, и др. Такође, вођење кривичног поступка према малолетнику не сме утицати на његов развој.

Према Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица је изричито предвиђено да малолетни деликвент мора имати браниоца, и то одмах на првом саслушању, као и током трајања поступка. Уколико се према малолетнику донесе пресуда којом је изречена казна малолетничког затвора, односно решење којим је изречена васпитна мера, жалбу да изјаве имају сва лица која

имају права на жалбу против пресуде. Основно начело које важи током читавог поступка јесте хитност поступка.

Према Закону, малолетнику се изузетно може одредити притвор, и то само ако се сврха ради чијег је остварења притвор одређен не може постићи мером привременог смештаја малолетника. Што се тиче трајања притвора, он је ограничен, и разликује се да је притвор одређен у припремном поступку односно након окончања припремног поступка. Ако је притвор одређен у припремном поступку он може трајати месец дана. Овде постоји један изузетак а то је да веће за малолетнике може, из одређених разлога одредити притвор за још месец дана. Уколико је притвор одређен након окончања припремног поступка, он може трајати најдуже шест месеци (према старијем малолетнику) односно четири месеца (према млађем малолетнику).

Уколико се извршавају одређене кривичне санкције, морају се поштовати одређени принципи и одређена начела. Та начела односно принципи су предвиђени у Закону, и њих чине: начело забране дискриминације малолетника, начело индивидуализације, начело заштите здравља малоленика, начело заштите права малолетника, начело стицања образовања, начело слободе вероисповести, начело забране упућивања у самицу, начело забране ношења ватреног оружија унутар завода и установа.

Васпитни налози представљају кривичне санкције, које имају за циљ да малолетни деликвент јача личну одговорност како не би поновио кривично дело. Њиховим изрицањем не покреће се кривични поступак односно обуставља се ако је почео.

У нашем закону су таксативно набројани пет врста васпитних налога које се могу применити према малолетном деликвенту:

1) поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, радом, извињењем или на неки други начин отклониле, делимично или у целини штетне последице дела
2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао
3) укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја

4) подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога
5) укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту

За изрицање васпитних налога потребно је испунити одређене услове. Ти услови су предвиђени законом. Први услов за изрицање васпитног налога јесте да је за извршено кривично дело прописана новчана казна, или казна затвора у трајању до пет година. То је објективни услов. Други услов јесте да постоји признање кривичног дела од стране малолетника као и да постоји одређениоднос према учињеном кривичном делу и оштећеном. То је субјективини услов. Васпитне налоге изриче Виши јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике.

Приликом избора васпитних налога, обавезно се узима у обзир и интерес малолетника и интерес оштећеног. Уколико јавни тужилац за малолетнике или судија одреде васпитни налог однсосно васпитне налоге, морају да воде рачуна да то не утиче на школовање малолетног деликвента или његово запослење. Приком избора васпитних налога обавезно постоји сарадња са родитељима малолетног деликвента, а ако нема родитеље онда са усвојиоцем или његовог стараоца и обавезно у сарадњи са надлежним органом старатељства. Што се тиче временског трајања васпитног налога, можемо рећи да трају најдуже шест месеци с тим да се у том року један васпитни налог може конвертирати другим или укинути.

У нашем правном систему поред васпитих налога, може се према малолетним учиниоцима кривичних дела изрећи и васпитне мере. Једина разлика постоји када је у питању млађи, односно старији малолетник. Млађем малолетнику се могу изрећи само васпитне мере и мера безбедности, а уколико се ради о старијем малолетнику може се, поред васпитних мера, може изрећи и казна малолетничког затвора као и мере безбедности.

Сваки циљ кривичне сакције не огледа се у томе да се малолетни деликвенти најстрожије казне, већ да се пружањем заштите и помоћи као и стручног оспособљавања

утиче на малолетника како би се малолетник социјализовао у друштвену заједницу и како би се на правилан начин утицало на развој његове личности и правилно васпитавање. Малолетнику се, такође може изрећи казна малолетничког затвора и тада је циљ вршења појачаног утицијa на малолетно лице да убудуће не врши оваква кривична.

Према Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица постоје девет врста васпитних мера које се могу применити према малолетним учиниоцима кривичних дела. Ове васпитне мере су сврстане у три групе а то су:

1) У првој групи спадају мере упозорења и усмеравања. Мере упозорења и усмеравања чини судски укор и посебне обавезе,
2) У другој групи спадају мере појачаног надзора. Мере појачаног надзора чине : појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца, или стараоца; појачан надзор у другој породици; појачан надзор од стране старатељства; појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника,
3) У трећој групи спадају најтеже васпине мере а то су и заводске мере. Заводске мере чине: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно поправни дом, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

4. ВАСПИТНЕ МЕРЕ КАО ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Васпитне мере представљају врсту кривичних санкција, односно то су законом одређене мере чија је основна сврха сузбијање дела којима се угрожавају или повређују заштићене вредности утицањем за развој и јачање личне одоговорности малолетног учиниоца кривичног дела, његово васпитавање и правилан развој његове личности. Оне се изричу малолетним деликвентима, а под одређеним условима и млађим пунолетним учиниоцима.

Потребна су два услова за примену васпитних мера:

1) узраст од четрнаест до осамнаест година живота учионица у време извршења учињеног кривичног дела као и
2) извршење противправног дела које је у закону предвиђено као кривично дело.[8]

Васпитне мере представљају санкције, које су специјално превентивног карактера, будући да се ради о кривичним санкцијама које су везане за извршено или покушано кривично дело, оне са собом носе одређени ретрибутивни карактер јер се примењују независно, као и против воље малолетника, уз то се њима малолетник ограничава или лишава одређених права или слобода, или у погледу избора понашања постављањем забрана или услова односно налога и упустава.

4.1. Република Словенија

Република Словенија је прогласила независност од СФРЈ 25.06.1991. године. Чланица Европске Уније постала је 2004. године. Правни систем Републике Словеније у области кривичног права је Казнени законик из 2008. године.[9] Овај Закон регулише систем кривичних санкција према малолетницима као и норме које се односе на малолетне извршиоце кривичних дела. Основна кривична малолетничка санкције је васпитна мера. Казненим Законом Словеније су одређена упуства и забране. Та упуства и забране се односе на малолетника а тичу се његовом обавезом као нпр., да се малолетни деликвент мора извинити оштећеном, да се мора помирити са оштећеним, да се даље школује, да се оспособљава за одређени позив, да прихвати одређени посао, да се смести у одређену породицу, дом или друго место, да учествује у рад у хуманитарним организацијама, да се лечи уколико је то потребно, да посећује одређена саветовалиштва, да учествује у програмима социјалног тренинга, да заврши курс познавања саобраћајних прописа итд. ОСим ових упуства и забране, према праву Словеније, постоје и одређене кривичне санкције које се изричу према малолетним деликвентима. То су: надзор органа

[8] Хаџовић Љ., Бабић В., *Заштита малољетних деликвената*, 1994, Београд, стр. 45.
[9] Казнени законик Републике Словеније, *Урадни лист Републике Словеније, бр. 55/2008.*

старатељства, упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно поправни дом и упућивање у завод за оспособљавање, као и санкције које се могу изрећи само старијим малолетницима: новчана казна и казна малолетничког затвора.

4.2. Република Хрватска

Република Хрватска је приступила чланству Европске уније 2013. године. У Хрватској је кривични поступак, као и санкције које се могу изрећи према малолетнику, регулисани Законом о судовима за младеж. Специфичност хрватског права је у томе да васпитне мере немају посебан назив. Уколико јавни тужилац одлучи да не покрене судски поступак, он може изрећи неку од посебних обавеза које су предвиђене законом. То ће бити случај ако се ради о кривичном делу за које је прописана казна затвора до 5 година или новчана казна, а није спорно да је малолетниик извршио такво кривично дело. Основна врста кривичних санкција које се изричу према малолетницима јесу одгојне мере, а према старијим малолетницима се могу још изрећи казна малолетничког затвора и сигурносне мере. Закон о судовима за младеж је таксативно набројао васпитне мере које се могу применити према малолетном деликвенту: судски укор, посебне обавезе, појачан брига и надзор, појачан брига и надзор уз дневни боравак у одгојној установи, упућивање у дисциплински центар, упућивање у одгојну установу, упућивање у одгојни завод и упућивање у посебну одгојну установу.

Према Закону о судовима за младеж, у посебне обавезе спадају: извињење оштећеном, да се потруди да надокнади штету коју је нанео извршењем кривичног дела, да редовно похађа школовање, да не одсуствује са посла, да се бави занимањем које одговара његовим способностима и сколоностима, да учествује у раду хуманитарних организација или у пословима еколошког или комуналног значаја, уздржавање од посећивања оних места која штетно утичу за њега, да ако користи психоактивне супстанце подвргне третману лечења, односно одвикавања, да се прикључи у саветовалишту за младе и то у појединачни или групни психосоцијални третман, да се бави учешћем за стручно оспособљавање, да полаже возачки испит, да не малтретира односно не узнемирава жртву. Ово су неке од главних посебних обавеза које се одређују према

малолетном деликвенту, а имајући у виду почињено противправно дело и само личност малолетника. Ипак, морамо напоменути још једну од посебних обавеза. А то је да без посебног одобрења Центра за социјални рад малолетник не може трајније напустити место пребивалишта или боравишта.

Специфичност хрватског права је у томе да оно не познаје меру појачаног надзора од стране родитеља или меру појачаног надзора у другој породици, већ се појачан надзор и брига врше од стране органа старатељства. Што се тиче мере упућивања у дисциплински центар, она се изриче на тачно одређени број сати дневно. Време трајања ове мере је временски ограничена, и она може трајати најдуже тридесет дана а најмање четрнест дана. Уколико се ова мера одреди према малолетнику, судија или јавни тужилац су дужни да малолетни деликвент не изостане са школовања или са посла. Уколико малолетник свесно не извршава посебне обавезе или мере појачаног надзора, суд има право да га упути у дисциплински центар на непрекидни боравак али најдуже до месец дана. Што се тиче мере упућивања у посебну васпитну установу, она се односи за малолетнике за психофизичким оштећењима или уместо сигурносних мера обавезног психијатријског лечења.

4.3 Република Македонија

Што се тиче Републике Македоније, требамо пре свега рећи да је правни систем, који се тиче малолетника, базиран на Закону о малолетничкој правди. Овим законом се регулише поступак и изрицање кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела у Републици Македонији[10]. У Републици Македонији основне санкције према малолетним деликветима јесу васпитне мере, и њих одређује суд надлежан за малолетни криминалитет. Специфичност македонског малолетничког права је у томе, да он , и поред поделе на старије и млађе малолетнике, прави разилку на дете у ризику и старији малолетник у ризику.

[10] Закон за малолетничка правда, Сл. весник на Република МАкедонија, бр. 87/2007.

Што се тиче детета у ризику, морамо рећи да је то малолетни учиналац кривичног који, када је дело извршено, напунило седам година односно није навршило четрнаест. Исто тако, под дететом у ризику сврставамо и децу ометану у развоју, децу која су жртва насиља, деца која се одала проституцији, социјално и васпитно запуштена деца као и малолетника до четрнаест година, а који је зависник од употребе психоактивних супстанци, дрога или алкоха. Заједно свим овим лицима јесте то да је у њиховој средини онемогућено или отежано остваривање васпитних функција породице. Такође, ова лица се не укључују у систем образовања што је последица учењеног кривичног дела односно постајања сукоба са законом.

Што се тиче старијег малолетника у ризику, можемо рећи да је то малолетни учиналац кривичног дела који, када је дело извршено, напунило шеснаест односно није навршило осамнаест година. За дело које је учињено мора бити прописана новчана казна или казна затвора до три година. Као и код претходне категорије детета, под старијим малолетником у ризику подразумевамо и децу који су зависници од употребе психоактивних супстанци или дрога или алкохола, деца ометана у развоју, дете које је жртва насиља и социјално и васпитно и запуштено дете. Као и код детета у ризику, заједничко овим лицима јесте то да је у њивојој средини онемогућено или отежано остваривање васпитних функција породице, које због такве средине може доћи у проблемима са законом. Постојање ове поделе, између детета у ризику и старијег малолетника у ризику указује на одређену разлику, а то је да се и према деци до четрнаест година живота може применити нека мера. Услов за примену мера јесте да Центар за Социјални рад да сагласност за примену мера само ако је то потребно ради дететовог правилног развоја личности и васпитања. У овом случају постоји обавеза Центра за Социјални рад а то је да одреди програм поступања на основу обављеног разговора са породицом детета старијег или млађег малолетника у ризику. Суштина овог разговора јесте да Центар стекне уверење да ли је породица у могућности да пружи одговарајућу бригу о детету, о чему води рачуна стручни тим Центра за социјани рад. Такође, обавеза је Центра да се стара о активном спровођењу мере за помоћ и заштиту а такође и сузбили штетни ефекти несарађивања са Центром. Што се тиче трајања мере, оне су ограниченог времена трајања. Могу до осамнаесте године малолетника. Обавеза је Центра за

Социјални рад да врши надзор над њиховим спровођењем, а са циљем да се избегне суђење и изрицање кривичне санкције према малолетницима. Ако пак, малолетни деликвент прекршајем или кривичним делом стекне какву имовинску корист, односно нанесе штету другоме, обавеза је Центра да посредује између породице или старатеља детета, малолетника са ризиком и оштећеног ради враћања имовинске користи или накнаде штете у поступку посредовања.

Основна разлика између старијих и млађих малолетних учинилаца кривичних дела је у томе да се млађим могу се искључиво изрећи само васпитне мере, а старијим малолетницима може се изрећи и казна или алтернативна мера. Такође, постоји и изузетак а то је да се млађем малолетнику може изрећи и мере безбедности које су предвиђене Кривичним закоником Републике Македоније. Што се тиче васпитних мера , морамо рећи да су оне веома сличе српском праву. Према праву Македоније, у васпитне мере сврставамо : 1). укор и упућивање у дисциплински центар за малолетнике, 2) мере појачаног надзора од стране родитеља или старатеља, 3) надзор од стране друге породице или од стране Центра за социјални рад. Заводске васпитне мере су упућивање у васпитну установу и упућивање у васпитно-поравни дом. Што се тиче мере упућивања у дисциплински центар за малолетнике, морамо рећи да се она одређује изузетно. ОНа се одређује у случају само ако је потребно да малолетник проведе неколико сати у току дана у овој институцији. Исто тако, ова се мера може изрећи и са непрекидним боравком, с тим да тај боравак не сме бити дужи од двадесет дана. Мере појачаног надзора су временски ограничене, тј. могу трајати годину дана, а најдуже три године.

Морамо напоменути једну специфичност у македонском праву. Уз мере појачаног надзора, право је суда да изрекне и неке од посебих обавеза: Те обавезе су следеће : да се малолетни деликвент извини оштећеном лицу ; да се потруди да штету надокнади која је проузрукована кривичним делом; да редовно одлази и похађа наставу у школи, односно да не прави изостанке са посла; да не употребљава алкохол, дрогу или друге психоактивне супстанце; да се бави хуманитарним радом; да посећује односно да се укључи у организације спортског типа; да редовно одлази на тренинг итд. У македонском праву, према старијим малолетницима се могу применити одређене казне. Те казне јесу следеће:

новчана казна, малолетнички затвор, забрана управљања моторним возилом одређене категорије или вида и протеривања странца из земље.

Македонско право се разликује од осталих законодавства државе, бивше СФРЈ, по томе што предвиђа многобројност превентвних мера за рад са малолетницима у ризику. То је свакако позитивно, будући да доприноси превенцији малолетничког кривичног понашања и представља важан аспект политике сузбијања малолетничког криминалитета и малолетничке делинквенције.

4.4.Босна и Херцеговина

Што се тиче малолетничког кривичног права Босне и Херцеговине, морамо рећи да се он базира на Закону о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у казненом поступку[11]. Као и у српском кривичном праву, малолетни учиниоци кривичних дела су лица између четрнаесте и осамнаесте године живота и само према њима се могу изрећи малолетничке кривични санкције. Законом је прописана и надлежност судова за поступање према малолетним учиниоцима и млађим пунолетним лицима до двадесет и треће године живота. Према Закону, у првом степену одлучује судија појединац, док у поступку према жалби одлучује веће од три судија. А што се тиче трећег степена, надлежан је Врховни суд Федерације Босне и Херцеговине. Упоређујући наше и босанско малолетничко право, можемо указати на једну разлику. То је да, у нашем праву, у првом степену суди веће састављено од судије за малолетнике и двоје судије поротника.

У циљу избегавања покретења кривичног поступка као и изрицања санкција, јављају се одређене мере. То су: полицијско упозорење и васпитне мере. Што се тиче полицијског упозорења, морамо рећи да се оно изриче учиниоцима кривичних дела за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године само ако су испуњени одређени услови. Ти услови су следеће: 1). да малолетни извршилац не негира извршење кривичног дела, 2). Да је он то признање дао слободно и добровољно, 3). а исто тако,

[11] Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку, Службене новине Федерације БиХ, бр. 7/2014.

према том малолетнику није изрицано полицијско упозорење, тзв. васпитна (одгојна) препорука или нека друга санкција. Морамо напоменути, да овакво упозорење одређује овлашћена службена особа која има стечена знања из области права детета и преступништва младих, а све на основу одобрења тужиоца.

Упоређујући васпитне препоруке у босанском и нашем праву, можемо закључити да има одређене сличности али и разлике. Основна разлика јесте та да при изрицању васпитне препоруке право Федерације БиХ прописује већи број услова. Карактеристично је исто тако, да малолетни деликвент мора имати писану сагласност за примену одређене препоруке. Оно што је такође разлика, јесте да малолетни деликвент мора такође у писаној форми да изрази спремност да се помири са оштећеним. Што се тиче врста васпитних препорука оне су таксативно набројена у закону а то су : 1). особно извињење оштећеном, 2). накнада штете оштећеном, 3). редовно похађање школе или редовно одлажење на посао, 4). укључивање у рад, без накнаде, у хуманитарне организације или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, 5). лечење у одговарајућој здравственој установи (болничко или амбулатно), 6). укључивање у појединачни или групни третман одгојних, психолошких и других саветовалишта. Што се тиче врста кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела, можемо закључити да су оне веома сличне српском малолетничком кривичном законодавству. Поред мера упозорења и усмеравања, према праву Федерације БиХ, можемо уочити још једну меру, а то је мера упућивања у васпитни центар. Оно што не постоји у праву БиХ јесте мера појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника. Постоји још низ разлика између српског и права Федерације БиХ. УКазаћемо још на неке. Нпр. Ако посматрамо посебне обавезе, разлика јесте да да је у нашем закону одређена обавеза малолетног учиниоца кривичног дела да се извини оштећеном, док у праву БиХ то не постоји. Исто тако, предвиђена је и обавеза малолетника да накнади штету, у оквиру сопствених могућности, коју је проузруковао.

Ако посматрамо меру упућивања у одгојни центар, према праву БиХ, она се одређује само ако је потребно да се краткотрајном мером утиче на понашање малолетног учиниоца кривичног дела. У том случају, када буде изрече ова мера, малолетни деликвент се упућује у одгојни центар али на тачно одређени број сати у току дана. То упућивање

може трајати најмање четрнаест дана а најдуже тридесет дана. Такође, може и на непрекидни боравак у трајању од најмање петнаест дана али не дуже од три месеца. Уколико суд изрекне ову меру, он мора посебно водити рачуна да ова мера не утиче на редовно школовање малолетника, нити његово изостајање са посла. Ова мера садржи и низ других делатности које су усмерене на равијање осећаја одговорности. То су : учење, користан рад, васпитни садржаји итд. Право је суда, да уз ову меру одреди и неку меру појачаног надзора. У том случају, та мера би била поистовећена са васпитном мером појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника.Уколико пак малолетни деликвент не извршава изречену меру, суд има право да га упути у васпитни центар на непрекидни боравак у трајању од најдуже месец дана.

Што се тиче малолетничког кривичног права у Републици Српској, морамо рећи да је оно регулисано Законом о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске[12]. Не требамо се посебно задржавати на овом закону, будући да је он исте садржине као и малолетничко кривично законодавство Федерације Босне и Херцеговине. Једина разлика између права Републике Српске и права Федерације БиХ јесте у томе, да је право Републике Српске уређен у духу српског језика.

4.5. Република Црна Гора

У Републици Црне Горе, кривичне санкције и поступак у односу према малолетним деликвентима регулисан је Законом о поступању према малољетницима у кривичном поступку.[13] Овим законом су одређене алтенативне мере како би се избегло изрицање кривичних санкција и вођење кривичног поступка[14]. Ове мере су: опомена и васпитни налог. Што се тиче прве мере, опомене, она се примењује према малолетном деликвенту само за кривично дело за која је прописана новчана казна или казна затвора до три година, уз испуњење одређених услова. Ти услови су следећи: а). постоје докази из којих

[12] Закон о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку, Службени гласник Републике Српске, бр. 44/2011.
[13] Закон о поступању према маљолетницима у кривичном поступку, („Службени лист ЦГ“), бр. 64/2011.
[14] Костић М. Малолетни деликвенти из визуре ресторативног поступања. У: *Наука, друштво, транзиција: зборник радова са међународног научног скупа*.Том 2.- Бања Лука: Европски дефендологија центар. стр. 419-431

произилази оснавана сумња да је малолетник учинио кривично дело; б). малолетник да свој пристанак; ц). према малолетнику није раније примењен васпитни налог или изречена кривична санкција. Према праву Републике Црне Горе опомену изриче државни тужилац за малолетнике. Такође, постоји и изузетак. Поред државног тужиоца, опомену може одредити и полицијски службеник. Он мора имати одговарајућа знања из области заштите права малолетних лица. Уколико полицијски службеник изрекне опомену, он мора имати предходну сагласност државног тужиоца.

Малолетним учиниоцима кривичних дела се могу изрећи васпитне мере, мере безбедности и изузетне казне малолетничког затвора. Што се тиче васпитних мера, закон их таксативно набраја, а то: мере упозорења и усмеравања, мере појачаног надзора и институционалне мере. Ако посматрамо наше малолетничко кривично право и црногорско можемо указати на одређене сличности. Нпр, наша мера појачаног надзора од стране родитеља, усвојиоца или стараоца поклапа се са црногорском васпитном мером појачаног надзора од стране законског заступника. А такође постоје и одређене разлике у односу на црногорско малолетничко кривично право. Нпр. разлика се јавља код институционалних мера где су у црногорском позитивном праву прописане следеће институционалне мере: 1). упућивање у васпитну установу незаводског типа у којој лице може боравити најдуже до двадесет прве године живота, 2). упућивање у установу заводског типа где малолетник остаје најмање шест месеци а највише три године. Што се тиче боравка у овој установи, морамо рећи да лице може боравити у њој до навршене двадесет треће године живота. Такође, боравак у специјализовану установу не може трајати туже од три година. То значи да малолетник може остати до навршене двадесет једне односно двадесет треће године живота. Судски укор се поклапа са нашим начином регулисања.

Ако посматрамо сва малолетничка кривична законодавства некадашње СФРЈ можемо са сигурношћу тврдити да су по много чему слична. То је директна последица чињенице да су ове државе биле део јединственог правног система и да деле заједничку правну традицију. Морамо такође напоменути, да сва малолетничка кривична законодавства теже да при изрицању кривичниих санкција иде степенасто- од најлакше

до најтеже. Примат имају васпитне мере неинституциалног карактера, док казна малолетничког затвора има изузетан карактер.

4.6.Република Србија

Ново малолетничко кривично право предвиђа девет васпитних мера систематизованих у три групе, а то су :

1) мере упозорења и усмеравања, у које спадају судски укор и посебне обавезе,
2) мере појачаног надзора, и то појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца, или стараоца; појачан надзор у другој породици; појачан надзор од стране старатељства; појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника,
3) заводске мере представљају упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно поправни дом, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.

Уколико суд изиче васпитну меру, мора водити рачуна о зрелости и узраст малолетника, тежину дела, побуде из којих је дело учинио итд. Када суд сагледа целокупну личност малолетника, његово је право да ли ће изрћи само судски укор односно појачан надзор или је пак потребно издвајање малолетног учиниоца кривичног дела из своје средине и применити неке мере институционалног карактера. Ако је малолетник учинио више кривичних дела у стицају (идеалном или реалном), а суд одлучи да изрекне васпитну меру, тада цени јединствено сва дела у целини и изриче само једну васпитну меру. На овај начин суд поступа и када после изречене васпитне мере утврди да је малолетник пре или после њеног изрицања учинио друго кривично дело (чл.26. ЗОМУКД).

Евиденцију о изреченим васпитним мерама води суд који је судио у првом степену (члан 37 ЗОМУКД). Подаци о изреченим васпитним мерама се могу дати само суду,

јавном тужилаштву и органу старатељства. Но, закон је предвидео и једно ограничење, према коме се подаци о васпитним мерама које су изречене за кривична дела за која је у закону прописана новчана казна или казна затвора до три године не могу давати ако је лице на које се одлука односи навршило двадесет једну годину.

Лице којем је изречена заводска васпитна мера не може за време њеног трајања да врши изборне функције у државним органима, органима територијалне аутономије, органима локалне самоуправе, органима управљања, пословодним органима или другим органимау предузећима или другим организацијама које послују државном имовином односно организацијама којима је законом поверено вршење одређених јавних овлашћења. Васпитне мере јесу основни облик реакције друштва према малолетним делинквентима против правних дела.[15] Имајући у виду да при изрицању васпитних мера треба ићи поступно тј. приоритетне су блаже васпитне мере (мере упозорења и усмеравања), па тек онда теже васпитне мере (мере појачаног надзора и заводске васпитне мере).

Прописивањем васпитних мера у кривичном праву дошло је до прекида дуговековне кривичноправне традиције, која предвиђа кажњавање само пунолетних делинквената. Казна затвора има изузетни карактер будући да до њене примене долази само под одређеним околностима тј. уколико буду испуњени законом одређени услови и када суд оцени да се циљ малолетничких кривичних санкција никако се не може остварити циљ васпитним мерама.[16] Васпитне мере изричу се према малолетном делинквенту независно од његове воље. Васпитне мере се састоје од ограничавања малолетникових права и слобода. Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, не предвиђају се васпитне мере конкретно ни код једног против правног дела. То значи да суд има право да у свакој појединачној ситуацији оцени примену васпитних мера. Да ли ће суд одлучити о примени васпитних мера зависи од много фактора као нпр. године малолетника и његову зрелост, тежина дела, средина одакле потиче, прилике у којима је живео, да ли је у прошлости према малолетном делинквенту

[15] Костић М., Ђурић С.: *Васпитне мере у малолетничком правосудном систему*, Социјална мисао, Београд, 1998, стр. 119

[16] Мирић Ф.: *Савремена схватања феноменологија и етиологије малолетничке делинквенције (докторска дисертација)*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2014, стр. 67.

била примењена кривична односно друга санкција, а посебно суд цени околност да ли је малолетни делинквент спречио или покушао спречити наступање штетне последице итд.

Закон садржи детаљне услове за изрицање васпитних мера односно време трајања васпитне мере као и остале кривичне санкције које се могу применити према малолетним делинквентима.

5. ИЗВРШЕЊЕ ВАСПИТНИХ МЕРА КАО КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИКУ НА ПРОСТОРИМА БИВШЕ СФРЈ

Малолетничка кривична законодавства некадашњих држава СФРЈ, указују на то да су стицањем државног суверенитета, свака на свој начин регулисала питања материјалног, процесног, и извршног кривичног права, као и друга релевантна питања, доношењем посебних законских и подзаконских аката.

5.1. Република Словенија

Кривививични закон Словеније предвиђа посебне врсте кривичних санкција за малолетне учиниоце кривичних дела које учине кривично дело у узрасту од 14 до 18 година. Те кривичне санкције су: 1). васпитне мере, 2). новчана казна и 3.) казна малолетничког затвора. У васпитне мере (взгојни укрепи) спадају: 1) укор,2) упутства и забране ,3) надзор органа социјалног старања у трајању од једне до три године, 4) упућивање у васпитни завод у трајању од шест месеци до три године, 5) упућивање у преваспитни дом у трајању од једне до три године, и 6) упућивање у завод за оспособљавање.

Такође, старијем малолетнику се може изрећи новчана казна ако се ради о кривичном делу за које је прописана казна затвора у трајању до пет година или новчана казна. У случају да малолетни деликвент учини оваково кривично дело изриче се новчана казна у дневним износима од два до 180 дневних износа. Старијем малолетнику се може изрећи казна

малолетничког затвора али да је у питању кривично дело за које је прописана казна затвора преко пет година или тежа казна. Казна малолетничког затвора се изриче када због тежине и природе дела, односно високог степена кривичне одговорности не би било оправдано изрећи неку од васпитних мера. Казна малолетничког затвора представља најтежу васпитну меру која се може изрећи само старијем малолетнику.

5.2. Република Хрватска

У Републици Хрватској поступак извршења кривичних санкција је регулисан Закон о судовима за младеж из 2011. године.

Кривично законодавство Ребулике Хрватске прописује посебан систем кривичних санкција који се по много чему разликују од кривививичних санкција за пунолетне учиниоце кривичних дела. Закон о судовима за младеж је детаљно уредио поступак изрицања кривичних санкција, сврха њиховог изрицања, услове за изрицање као и начин примене сваке поједине мере. Према овом закону, према малолетним учиниоцима кривичних дела се могу применити неке од мера безбедности.

Закон о судовима за младеж предвидео је следеће малолетничке кривичне санкције: 1) васпитне (одгојне) мере, 2) казну малолетничког затвора и 3) уз услове предвиђене законом и мере безбедности.

Што се тиче васпитних мера у хрватском праву морамо нагласити да су веома сличне нашим васпитним мерама. Врсте васпитних мера јесу следеће: 1) мере упозорења и усмеравања: а) судски укор и б) посебне обавезе, 2) мере појачаног надзора: а) појачана брига и надзор и б) појачана брига и надзор уз дневни боравак у васпитној установи, 3) заводске васпитне мере: а) упућивање у васпитну установу, б) упућивање у васпитни завод и в) упућивање у посебну васпитну установу.

У хрватском праву, као и у осталим правима, казна малолетничког затвора је најтежа малолетничка кривична санкција. Она се може одредити према малолетном деликвенту, старијем, само ако је у питању кривично дело за које је у закону прописана казна затвора три године или тежа казна. Казна малолетничког затвора се изриче када је с обзиром на тежину и природу дела и високи степен кривице неоправдано изрећи васпитну меру, већ је потребно казнити малолетног деликвента како убудуће не би чинио нова

кривична дела. Законом о судовима за младеж је временски ограничен малолетнички затвор. Он не може бити краћи од шест месеци ни дужи од пет година, а изриче се на пуне године и месеце.

Исто тако, законпм о судовима за младеж такође предвиђа могућност условног одлагања („придржаја“) казне малолетничког затвора. Постоји један услов за одлагање казне малолетничког затвора а то је да суд сматра да изрицањем кривице и претњом накнадног изрицања казне може учиниоца одвратити од даљњих кривичних дела. Дато је право суду да према малолетном учиниоцу кривичног дела, да уз „придржај“ изрекне васпитну меру појачаног надзора, упућивање у дисциплински центар и једну или више посебних обавеза које не могу трајати дуже од времена проверавања. Уколико се малолетни учинилац кривичног дела противи спровођењу васпитне мере или пак учини ново кривично дело, суд може да накнадно изрећи малолетнички затвор. Такође, дато је право суду, да уз „придржај“ изрицања малолетничког затвора малолетнику ставити и услов да се подвргне изреченој мери безбедности обавезног психијатријског лечења или обавезног лечења од зависности, или забрани управљања моторним возилом.

Према Закону о судовима за младеж предвиђана је могућност накнадног изрицања малолетничког затвора, и то малолетнику којем је „придржано“ изрицање казне малолетничког затвора. Тада ће суд, који води поступак због новог кривичног дела учињеног пре истека времена проверавања, изрећи казну за раније учињено кривично дело, ако оцени да је то потребно ради одвраћања малолетника од даљњих кривичних дела. Такође, суд може накнадно изрећи малолетнички затвор малолетном деликвенту који се устрајно супротставља извршењу изречене васпитне мере или се без оправданог разлога не подвргне мери безбедности изреченој уз „придржај“ изрицања малолетничког затвора. При изрицању јединствене казне поступиће се према одредбама о одмеравању казне за стицај кривичних дела. Казна се може изрећи накнадно најкасније у року од једне године након протека времена проверавања.

5.3. Република Македонија

Према Закону о малољетничкој правди примена васпитних мера је да се обезбеди помоћ и заштита малолетном учиниоцу кривичног дела и да се, исто тако обезбеди и његово преваспитање и васпитање. Основне врсте васпитне мере према македонском праву јесу следеће: 1). Дисциплинске мере које чине: а) укор и б) упућивање у центар за малолетнике. Ова васпитна мера се одређује на тачно одређени број часова до четири узастопна празнична дана, одређени број часова до 30 дана и непрекидан боравак до 20 дана, 2) мере појачаног надзора. У мере појачаног надзора спадају: а) појачан надзор родитеља, односно стараоца, б) појачан надзор у другој породици и в) појачан надзор органа старатељства. Ове мере могу трајати најмање једну, а највише три година, и 3) заводске мере. Што се тиче заводских мера њих чине: а) упућивање у васпитну установу (од најмање шест месеци а највише до три године) и б) упућивање у васпитно-поправни дом (од најмање једне а највише до пет година). Према старијем малолетнику се могу изрећи следеће врсте кривичних санкција: 1) казна малолетничког затвора. Казна малолетничког затвора не може трајати дуже од десет година, нити краће од једне године, 2) новчана казна у дневним износима, 3) забрана управљања моторним возилом одређене врсте или категорије и 4) протеривање странца из земље.

5.4.Босна и Херцеговина

Поред васпитних препорука, кривични закони у Босни и Херцеговини одређују две врсте кривичних санкција за малолетне извршиоце кривичних дела: васпитне мере и малолетнички затвор. Малолетним деликвентима се могу, такође изрећи и одређене мере безбедности: 1) уз васпитну меру или казну малолетничког затвора се могу изрећи све мере безбедности сем забране вршења позива, делатности или дужности, (2) уз дисциплинску меру се не могу изрећи мера безбедности обавезног лечења од зависности и (3) уместо мере безбедности обавезног психијатријског лечења се може изрећи васпитна мера упућивања у другу установу за оспособљавање, само ако се у таквој установи може осигурати лечење и тиме постићи да се оствари сврха мере безбедности. Кривични закони

Босне и Херцеговине су искључили примену условне осуде и судске опомене према малолетним извршиоцима кривичних дела.

Према Закону, васпитне мере се изричу млађим и старијим малолетницима, док се малолетнички затвор може само изрећи кривично одговорним старијим малолетним учиниоцима кривичних дела. Долазимо до закључка, да су васпитне мере основне кривичноправне мере за сузбијање малолетничког понашања.

Основна сврха васпитних мера као и малолетничког затвора јесте да се пружањем помоћи и заштите малолетним извршиоцима кривичних дела, вршењем надзора над њима, стручним оспособљавањем и развијањем личне одговорности осигура њихово васпитање, преваспитање и правилан развој. Осим тога, основна сврха малолетничког затвора је вршење посебног утицаја на малолетне учиниоце кривичних дела да убудуће не чине кривична дела, као и на друге малолетнике да не врше кривична дела.

Кривично законодавство у Босни и Херцеговини одређује три врсте васпитних мера: дисциплинске мере, мере појачаног надзора и заводске мере. Овлашћење је суда да сам одлучи коју ће меру изрећи, односно са којом мером се постиже сврха кажњавања. Закон овлашћује суд да изрекне ону меру за коју сматра да је у конкретном случају најбоља за васпитање малолетног учиниоца кривичног дела. Коју ће меру суд изрећи зависи од много фактора, као нпр. личност малолетника,године живота малолетника, степен његове душевне развијености, психичка својства, склоности, побуде из којих је дело учињено, дотадашње васпитање, средину и прилике у којима је живео, тежину кривичног дела, те да ли је према њему раније била изречена васпитна мера или казна и све друге околности које могу бити од утицаја за изрицање оне мере којом ће се најбоље постићи сврха васпитне мере.

Према Закону Босне и Херцеговине, дисциплинске мере се изричу малолетном учиниоцу кривичног дела само ако нису потребне трајније мере преваспитања и васпитања. Ово меру изриче суд ако је кривично дело учињено из лакомислености или непромишљености. Основна мера у праву Босне и Херцеговине јесте мера упућивања у дисциплински центар. А право Републике Српске предвиђа још и меру судског укора (Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку Републике Српске).

Што се тиче ове мере, упућивања у дисциплински центар за малолетнике, морамо рећи да је то најблажа мера. Суд ову меру само ако дође до уверења да се краткотрајном дисциплинском мером може извршити потребан васпитни утицај на личност малолетног учиниоца и његово владање. Што се тиче извршење ове мере, она се може извршити на следећа три начина: а) упућивањем у дисциплински центар. Када суд упути малолетног деликвента у дисциплински центар, он одређује тачан број дана, с тим да га може упутити и за време празника. Ако борави за време празника у дисциплинском центру, трајање мере је ограничено на четири узастопна празнична дана, б) упућивањем у дисциплински центар на одређени број часова у току дана. Ово упућивање не може трајати дуже од месец дана. в) упућивањем у дисциплински центар на непрекидан боравак за одређени број дана. Ово упућивање не може трајати дуже од двадесет дана. Суд је дужан да води рачуна о начину извршења ове мере, а нарочито да та мера не утиче на малолетниково школовање односно изостајање са посла. Постоји могућност запослења малолетника за време боравка у дисциплинском центру. Он се може запослити на корисним радовима који одговарају његовим годинама живота, под условом да малолетник да сагласност, односно његов стралац. Уз ову меру, суд може изрећи и васпитну меру појачаног надзора органа надлежног за послове социјалне заштите која се извршава после истека дисциплинске мере.

Према малолетничком кривичном законодавству Босне и Херцеговине, мере појачаног надзора се изричу малолетном извршиоцу кривичног дела само ако је потребно применити трајније мере преваспитања, васпитања, или лечења уз одговарајући надзор. Уколико суд одлучи примену ове мере, није потребно одвајање малолетног учиниоца кривичног дела из његовог окружења. Што се тиче врста појачан надзора оне су таксативно набројане у закону, и то су: 1) појачани надзор родитеља, усвојиоца или стараоца, 2) појачани надзор у другој породици и 3) појачани надзор органа социјалне заштите.

Што се тиче прве васпитне мере, појачани надзор родитеља, усвојиоца или стараоца, суд изриче само ако су родитељи, усвојилац или старалац пропустили да врше надзор над малолетником, а имали су могућности да надзор врше. Када суд изрекне ову меру, он родитељу, усвојиоцу или стараоцу даје потребна упутства и налаже одређене дужности у погледу предузимања појединих мера васпитања малолетника, односно за

његово лечење или за отклањање штетних утицаја на њега. Дужност је суда да одреди органу социјалне заштите да проверава извршење ове мере и да пружа помоћ родитељу, усвојиоцу или стараоцу. Што се тиче трајања мере, она је временски ограничена, тј . може трајати највише три година, а најмање једну годину.

Што се тиче друге мере, појачани надзор у другој породици се изриче ако родитељ, усвојилац или старалац малолетника нису у могућности да над њим врше појачан надзор или само ако се од њих то не може оправдано очекивати. У том случају се малолетник даје другој породици која је вољна и жељна да га прими и која има могућности да над њим врши појачани надзор. За примену ове мере услов је да постоји породица која је вољна и жељна да прими малолетника а исто тако и се стара о његовом васпитању и која је у стању да утиче на његово понашање. Након изрицања ове мере, суд је у обавези да наложи органу социјалне заштите да врши надзор над њеним извршењем, да указује на потребну помоћ тој породици и да о томе обавештава суд. Ова мера је временски ограничена и може трајати највише три, а најмање једну годину. Овде постоји и ситуација да се извршење ове мере може обуставити и пре истека рока. Услов за обуставу ове мере је да ако родитељ, усвојилац или старалац стекну могућност да над малолетником врше надзор или када према резултату васпитања престане потреба за појачаним надзором.

Што се тиче треће мере, појачани надзор органа социјалне заштите, она се изриче када родитељ, усвојилац или старалац нису у могућности да врше појачани надзор над малолетником, а исто тако не постоје потребни услови за изрицање васпитне мере појачаног надзора у другој породици. Приликом извршења ове мере малолетни учинилац кривичног дела и даље остаје да живи код својих родитеља, усвојиоца или стараоца.Приликом извршења ове мере, суд одређује посебну особу органа социјалне заштите. Основна обавеза ове особе јесте да брине о школовању малолетника, његовом запослењу и одвајању из дотадашње средине која на њега штетно утиче, те потребном лечењу и срећивању прилика у којима живи. И ова мера је временски ограниочена, тј. Не може бити дужа од три нити краћа од једне године.

Такође треба нагласити да с циљем што успешније примене васпитне мере појачаног надзора, суд може приликом њеног изрицања одредити једну или више посебних обавеза предвиђених законом. Основни циљ посебних обавеза јесте да утиче на малолетног извршиоца кривичног дела да убудуће не чини нова кривична дела, као и да

развија личну одговорност. Према Закону, то су обавезе: 1) да се лично извини оштећеној особи, 2) да у оквиру сопствених могућности накнади штету проузроковану кривичним делом, 3) да редовно похађа школу, 4) да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима, 5) да прихвати запослење, 6) да се уздржи од уживања алкохолних пића и опојних дрога, 7) да посећује одговарајућу здравствену установу или савјетовалиште и 8) да се уздржи од дружења с особама које на њега штетно делују. Ако суд одреди једну или више посебних обавеза, посебно упозорава малолетног учиниоца кривичног дела, као и родитеље, усвојице, или стараоце да се у случају њиховог неиспуњења, изречена мера појачаног надзора може заменити другом васпитном мером. Такође, дато је право суда да иречене обавезе измени или укине у току трајања васпитне мере.

Према Закону БиХ, заводске мере спадају у најтеже васпитне мере. Сврха њиховог изрицања јесте та да према малоетним учиниоцима кривичних дела треба предузети трајније мере васпитања, преваспитања или лечења уз њихово потпуно одвајање из дотадашње средине. Што се тиче врста, њих закон сврстава у три групе: 1) упућивање у васпитну установу, 2) упућивање у васпитно-поправни дом и 3) упућивање у другу установу за оспособљавање.

Што се тиче мере упућивања у васпитну установу, суд изриче када над малолетним учиниоцем кривичног дела треба осигурати стални надзор стручних васпитача. Установа у којој се ова мера извршава је општег типа. Трјање ове мере је времнски ограничена, тј не може трајати дуже од три година односно краће од шест месеци. Уколико суд одреди извршење ове мере, он не одређује одмах и време трајања, већ о томе одлучује накнадно у току извршења.

Следећа мера јесте мера упућивања у васпитно-поправни дом. Ову меру одређује према малолетном учиниоцу кривичног дела према коме треба применити појачане мере преваспитања. Ако суд изрекне ову меру, посебно води рачуна о природи и тежини учињеног кривичног дела као и околност да ли је малолетнику раније била изрицана нека васпитна мера као и која. Такође, узима у обзир и да ли је према малолетнику примењиван малолетнички затвор. И ова мера је временски ограничена, тј. Може трајати најкраће једну, односно најдуже пет година. Приликом изрицања ове мере, суд не одређује и време трајања већ о томе одлучује накнадно.

Што се тиче мере упућивања у другу установу за оспособљавање, она се одређује према малолелетном учиниоцу кривичног дела који је ометен у психичком или физичком развоју (глуви, слепи, глувонеми, заостали у душевном развоју и сл.). Ова мера се изриче уместо мере мере упућивања у васпитну установу и мере упућивања у васпитно-поправни дом. Посебно треба указати на карактер ове мере, тј. да ова мера има двоструки карактер: васпитне мере и мере безбедности упућивања у завод за чување које се може комбиновати са лечењем. Ова мера није временски ограничена. Малолетни учинилац кривичног дела се задржава у њој све док је потребно његов боравак у таквој установи ради лечења или оспособљавања, а уколико постане пунолетан, суд поново испитује потребу његовог даљег задржавања у тој установи.

Код мера појачаног надзора односно заводских мера, суд одређује само врсту мере, али не и њено трајање, будући да се не може унапред знати колико је времена потребно протећи да би се малолетник поправио. Обавеза је суда да буде активан у праћењу успеха у примени ових мера, а све са циљем да се ефикасно оствари сврха ових мера. Уколико се увери да је сврха постигнута, може да обустави њихову даљу примену.

Уколико се суд одлучи за обуставу мера, он то може учинити из следећих три разлога: (1) Уколико се након доношења одлуке о изрицању васпитне мере појачаног надзора или заводске васпитне мере појаве околности које нису свакако постојале у време доношења одлуке или се за њих није знало, а оне су биле од утицаја на доношење одлуке. У том случају се обуставља извршење изречене васпитне мере или изречена мера може да се замени другом мером појачаног надзора или заводском мером; (2) Када се суд увери да је применом васпитне мере постигнут такав успех у преваспитању да више нема потребе за њеним примењивањем . У том случају се обуставља извршења мере, а може да је замени другом таквом мером којом ће се боље постићи сврха васпитних мера (3) изузетно васпитна мера упућивања у васпитну установу или упућивања у васпитно-поправни дом може да се обустави од извршења или замени другом врстом васпитне мере и пре истека наведених рокова ако посебне околности које се односе на личност малолетника показују да је постигнута сврха тих мера.

Такође, законом је предвиђено да ако је од правноснажности одлуке којом је изречена мера појачаног надзора или заводска мера протекло више од једне године а извршење није започето - суд ће поново одлучити о потреби извршења изречене мере.

Исто тако, суд може да одлучи да се раније изречена мера изврши, не изврши или да се замени другом мером. Мера упућивања у дисциплински центар за малолетнике неће се извршити само ако је протекло више од шест месеци од правноснажности одлуке којом је ова мера изречена, а њено извршење још није започето.

За разлику од, на пример, Републике Србије, Републике Хрватске, у Босни и Херцеговини (изузев у Републици Српској) не постоји посебан закон који регулише кривичноправни положај малолетних деликвената.

5.5. Република Црна Гора

Васпитне мере, према кривичном законику Црне Горе, које се могу изрећи малолетним извршиоцима кривичних дела чине три групе: 1) дисциплинске мере, 2) мере појачаног надзора и 3) заводске мере. Коју ће суд васпитну меру применити, зависи од тога којом мером може да се утиче на малолетник деликвента да убудуће не чини кривична дела.

Што се тиче дисциплинке мере, оне су најлакше васпитне мере. У ово категорију васпитних мера спадају судски укор и упућивање у васпитни центар за малолетнике. Укор је мера која се изриче и млађем и старијем малолетном учиниоцу кривичног дела. Укор је лакши облик дисциплинске мере, и њега суд изриче само ако је довољно да се малолетник због учињеног кривичног дела само прекори. Овде је потребно постајати уверење суда да се сврха васпитних мера може постићи и самим прекором малолетног деликвента због извршеног дела. При изрицању судског укора обавеза је суда да сагледа целокупну личност малолетног делинквента и извршеног дела.

Упућивање у васпитни центар за малолетнике је мера институционалног карактера. Она је кратког трајања, а периодично се извршава на одређени број часова и у одређеном временском интервалу. Време боравка малолетног учининиоца кривичног дела може трајати најдуже два часа по два пута недељно. Максимално трајање ове мере је законом ограничено и оно не сме износити осам односно дванаест недеља, што значи између 32 и 48 часова. Обавеза је суда, да приликом изрицања ове мере води рачуна да малолетни деликвент не изостаје са редовне наставе. Оно што је караткеристично за ову меру јесте

могућност суда да одређујући ову меру изрекне и меру појачан надзора, након завршетка мере упућивања у васпитни центар. Овде се ствара могућност да се изрекну две васпитне мере истом малолетном извршиоцу кривичног дела.

Што се тиче врсте мера појачаног надзора, њих закон сврстава у три група, а то су: појачан надзор родитеља, усвојиоца, или стараоца; појачан надзор органа старатељства и појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање малолетника.

Ако посматрамо прву меру, појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца, можемо рећи да је веома слична српском праву. Оно што је специфично, јесте да суд може обавезати органа старатељства да контролише извршење ове мере, а исто тако и да помаже родитељу, усвојиоцу или стралацу да се ова мера успешно спроводи. Орган старатељства контролише извршење ове мере, с тим да овај надзор не може трајати мање од шест месеци нити дуже од две године. Надзор се може вршти само уколико мера траје. Постоји и овлашћење суда да и да укине надзор и пре него што је донео одлуку о обустави извршења изречене васпитне мере.

Уколико не постоји могућност вршења надзора у породици, код усвојиоца односно стараоца, тада суд изриче појачан надзор органа старатељства. Суд изриче ову меру када је малолетном деликвенту, имајући у виду његову личност и кривично дело, оправдано изрећи меру појачаног надзора од стране органа старатељства. Појачани надзор органа старатељства је као и друге мере неодређеног трајања. Одређујући ову меру, суд не може унапред знати колико је времена потребно вршити појачани надзор од стране органа стратељства, већ о њеном трајању накнадно одлучује. Минимални рок код ове мере јесте једна година. Уколико се суд увери да је постигнут успех у васпитању и преваспитању малолетника, тада доноси одлуку о обустави ове мере. Под појачаним надзором органа старатељства малолетни деликвент може остати најмање шест месеци, а најдуже две године.

Што се тиче мере појачаног надзора уз дневни боравак у установи за васпитавање малолетника, морамо рећи да, поред осталих услова за изрицање мере појачаног надзора, потребно испунити један субјективан услов. Тај услов се тиче суда. Потребно је да постоји уверење суда да је уз појачан надзор потребно и активно учешће лица у установи која се бави васпитавањем и преваспитањем малолетника. Услова за одређивање ове мере, као и постојање ове службе одређује суд, ценећи при томе околности везане за личност

учиниоца, извршено дело и остале околности. Као и код осталих мера, и овде суд накнадно одлучује о њеном трајању. Законом је превдиђено да ова мера може трајати најмање шест месеци а најдуже две године. Када суд донесе одлуку, у којој изриче меру, он одређује број часова, односно број дана које малолетник треба да проведе у установи за васпитање.

Законом се не одређује трајање обавеза, будући да се оне одређују уз меру појачаног надзора, оне не могу трајати дуже од изречене мере. Овде постоји изузетак суда, а то је да он има право и да укине обавезу пре него што је обустављено извршење мере појачаног надзора. Ако суд не донесе посебну одлуку о престанку одређених обавеза то значи да се аутоматски укидају обуставом извршења мере појачаног надзора, било по одлуци суда или по сили закона. Уколико суд одлучи да укине обавезу, он предходно провера да ли су се постигли жељени резултати у васпитању и преваспитању малолетног учиниоца кривичног дела. Право је суда да мења одлуку о одређеним обавезама. Нпр. изречену обавезу може заменити неком другом обавезом или већ одређеним обавезама додати другу. Ако се пак не поштује одлука суда, то представља посебан основ за замену изречене мере појачаног надзора другом васпитном мером. Или пак постоји могућност могућност да изречена мера буде замењена другом мером појачаног надзора (нпр. појачан надзор родитеља, усвојиоца или стараоца, појачаним надзором органа старатељства или заводском васпитном мером).

Што се тиче врста заводских васпитних мера, њихов Кривични законик их такстативно набраја: упућивање у васпитну установу, упућивање у васпитно-поправни дом и упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање

Упућивање у васпитну установу се извршава у заводима за васпитање деце и омладине. Трајање боравка у васпитној установи је релативно неодређеног трајања. Малолетни учинилац кривичног дела остаје у васпитној установи како би се остварило његово васпитање односно преваспитање, али не мање од шест месеци нити дуже од две године. Обавеза је суда да провера извршење ове мере. То проверавање се остварује на два начина: 1) непосредно (посетама судије установи у којој се мера извршава) и 2) преко извештаја о успеху примене мере који суду доставља васпитна установа (у роковима које је суд одредио). Уколико суд одлучи да обустави извршење ове мере, његова одлука треба се заснивати на уверењу да, с обзиром на постигнути успех, даљи боравак малолетника у

васпитној установи није неопходан. Уколико суд одлучи тако, одлуку доноси веће за малолетнике суда који је у првом степену донио решење о васпитној мери.

Што се тиче васпитно поправног дома, требамо рећи да је то посебна установа специјалног карактера у којој се смештају малолетни деликвенти које треба издвојити из дотадашње средине и подвргнути трајном поступку преваспитавања. Да ли ће суд изрећи ову меру, утичу посебне околности везани за саму личност малолетног деликвента. То је: васпитна запуштеност, природа и тежина извршеног кривичног дела и околност да су малолетном делинквенту раније изрицане васпитне мере или малолетнички затвор. Временско трајање ове мере је неодређено, будући да се креће у распону од најмање једне а највише четири године. Уколико се суду достави извештај о владању малолетног деликвента у коме се види да се малолетник добро владао, суду је дато право да о престанку мере одлучује накнадо.

Уколико пак, малолетни деликвент има сметње у психофизичком поремећају, он се тада упућује у посебну установу за лечење и оспособљавање. Ова мера је предвиђена као замена за остале врсте заводских васпитих мера чија примена не би била целисходна, управо због психофизичких поремећаја. Да би се ова мера изршила, такође морају постојати општи услови за изрицање заводских мера, тј. да постоји потреба посебног лечења. Ова се мера може изрећи и уместо мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Обавеза је суда да прати извршење ове мере и да на основу тога одлучује колико је потребно времена за опоравак малолетника. Ова мера је неодређеног времена трајања, управо због њене сложености. Сам суд не може унапред одредити трајања ове мере, већ касније, кроз праћења извршења ове мере.

Приликом изрицања условног отпуста са издржавања заводске мере могуће је ако су испуњена два услова. Први услов се тиче времена боравка у установи. Малолетни деликвент треба да проведе најмање годину дана у овој установи. Исто тако, током боравка је потребно са сигурношћу тврдити да малолетни деликвент убудуће неће чинити кривична дела. Што се тиче трајања условног отпуста, он може може трајати најдуже до максималног законског рока заводске мере уз коју је изречен. Уколико се пак извршење мере раније обустави или се мера замени мером појачаног надзора, тиме аутоматски престаје и условни отпуст.

Поред изицања, постоји и опозивање условног отпуста. Да би дошло до опозивање условног отпуста, потребно је испунити два услова: 1). непридржавање обавеза одређених уз меру појачаног надзора , и 2.) извршење новог кривичног дела. Одлуку о опозиву условног отпуста доноси суд који је у првом степену изрекао упућивање у васпитно-поправни дом. ПОстоји и могућност да сам суд донесе одлуку по сопственој иницијативи или на предлог управника установе, односно органа старатељства. Право је и малолетног деликвента да и сам поднесе молбу за условни отпуст.

Доношењем новог Закона о поступању према малољетницима у кривичном поступку Републике Црне Горе предвиђају се следеће санкције које се могу изрећи малолетнику се за учињено кривично дело : васпитне мере, казна маллеетничког затвора и мере безбедности. Нови закон предвиђа да се млађим малолетницима може само изрећи васпитне мере.Што се тиче старијег малолетника, поред васпитних мера, њему се може изрећи и казна малолетничког затвора. Малолетнику се не могу изрећи забрана вршења позива, делатности или дужности и јавног објављивања пресуде, условна осуда и судска опомена.

Имајући у виду нови Закон о поступању према малолетницима, можемо само набројати васпитне мере предвиђене тим законом: 1) мере упозорења и усмеравања (судски укор и посебне обавезе), 2) мере појачаног надзора (појачан надзор законског заступника, појачан надзор у другој породици, појачан надзор органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи или организацији за васпитање и образовање малољетника) и 3) институционалне мере (упућивање у васпитну установу незаводског типа, упућивање у установу заводског типа и упућивање у специјализовану установу).

5.6. **Република Србија**

Што се тиче наше земље, најлакша и прва врста васпитних мера јесу мере упозорења и усмеравања које су замениле раније постојеће дисциплинске мере. Оне се изричу када је довољно и потребно да се таквим мерама утиче на понашање малолетника и његову личност. Њихова примена долази у обзир када се ради о малолетним учиниоцима кривичних дела према којима није потребно примењивати трајније мере васпитања, који су извршили лакше кривично дело најчешће из непромишљености и лакомислености као

примарни, ситуациони учиниоци, а не због васпитне запуштености.[17] Наш Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица предвиђа две мере упозорења и усмеравања: судски укор и посебне обавезе.

Судски укор је најлакша васпитна мера која се састоји у прекору који суд у име друштва изриче малолетном учиниоцу због извршеног кривичног дела. Суд изриче ову меру малолетном извршиоцу кривичног дела, ако се из односа малолетника према учињеном кривичном делу и његове спремности да убудуће не чини кривична дела може закључити да га је довољно само прекорити. При изицању ове васпитне мере суд малолетнику указује на неприхватљивост, штетност његовог поступка и предочава да му може бити изречена друга (подразумева се тежа) санкција ако поново изврши неко кривично дело.[18]

Посебне обавезе јесу друга врста мера упозорења и усмеравања. Ово је самостална врста кривичних санкција за малолетне извршиоце кривичних дела, иако је ову меру познавало и наше раније малолетничко кривично право као скуп посебних мера које је суд могао изрећи малолетном учиниоцу кривичног дела супсидијарно уз неку од мера појачаног надзора. Суд може малолетницима да изрекне једну или више посебних обавеза ако процени да је одговарајућим захтевима или забранама потребно утицати на малолетнике и њихово понашање. У овом случају суд може малолетним учиниоцима да изрекне следеће обавезе:

1) да се извини оштећеном, 2) да редовно похађа школу или не изостаје са посла, 3) да у оквиру могућности накнади штету коју је проузроковао, 4) да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима, 5) да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени у тим установама, 6) да похађа курсеве за стручно оспособљавање или да се припрема или полаже испите којима се проверава одређено знање 7) да се без накнаде укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или

[17] Зовко Д., *Извршење васпитне мере упућивања у дисциплински центар за малолетнике*, 1990, Београд, стр. 75-81;
[18] Јовашевић Д.: *Кривично право-општи део*, Номос, Београд, 2006, стр 313.

еколошког садржаја, 8) да се укључи у одређене спортске активности, 9) да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога, и 10) да не може да напусти место пребивалишта или боравишта без сагласности суда и посебног одобрења органа старатељства.

Приликом изрицања појединих обавеза суд мора посебно водити рачуна да оне буду прилагођене личности малолетника и приликама у којима он живи односно да процењује његову спремност да сарађује у остваривању изречених мера. Када изрекне посебне обавезе суд малолетног извршиоца кривичног дела упозорава да у случају неиспуњења једне или више обавеза које су му одређене у одређеном року, оне могу бити замењене неком другом обавезом, али и тежом васпитном мером.

Све посебне обавезе, осим да се извини оштећеном, да у оквиру сопствених могућности накнади проузроковану штету и да се без накнаде укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, суд може одредити трајање мере до једне године. Код ових мера, постоји и овлашћење суда да измени или обустави од извршења све или само поједине изречене обавезе , зависно од резултата који су постигнути у њиховом извршењу. Посебно треба нагласити обавезу малолетног учиниоца кривичног дела да у границама својих могућности накнади штету коју је проузроковао кривичним делом. Такође, овде постоји обавеза суда да одреди висину и начин накнаде штете радом малолетног учиниоца кривичног дела, који не може износити више од 60 часова у периоду до три месеца (колико најдуже може да траје ова посебна обавеза) с тим да се на тај начин не омета запослење или школовање малолетника. Ако говоримо о обавези малоетног учиниоца кривичног дела да се без накнаде укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, локалног или еколошког садржаја, закон је поставио ограничење према коме малолетник може да ради највише 120 часова и то у периоду до шест месеци (колико најдуже може да траје ова посебна обавеза) с тим да се на тај начин не омета запослење или школовање малолетника. Што се тиче надзора над извршењем посебних обавеза то спроводи суд. С

тим да у погледу примене појединих обавеза може да затражи одговарајуће мишљење и извештаје од органа старатељства.

Следећа врста васпитних мера јесу мере појачаног надзора. Оне се изричу малолетном учиниоцу кривичног дела када је за његово васпитање и развој потребно предузети трајније мере уз одговарајући стручни надзор и помоћ , а при томе није потребно малолетниково потпуно издвајање из дотадашње средине [19]. Закон предвиђа четири мере појачаног надзора: 1). појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или старатеља, 2) појачан надзор у другој породици, 3) појачан надзор органа старатељста и 4) појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника.

Како закон даје породици главну улогу у васпитању деце, исто тако превдиђа да породица треба првенствено поверити појачани надзор и бригу о малолетнику који је извршио кривично дело. Мера појачаног надзора од стране родитеља, усвојиоца или стараоца се може применити према малолетном деликвенту када са сигурношћу можемо закључити да ће родитељ, усвојилац или старатељ водити бригу и надзор над малолетником а у до садашњем васпитању и старању су пропустили да је врше. Родитељу, усвојиоцу или стралацу помаже Центар за социјални рад тиме што наговештава на недостатке у васпитању. А истовремено и врши проверу спровођења ове мере. Трајање ове мере је временски ограничена, тј. не може трајати дуже од одве године односно не краће од шест месеци. Постоји и овлашћење суда да постојећу меру промени неком другом мером или обуставити изречену меру ако више нема потребе за њом.

Што се тиче мере појачаног надзора у другој породици, њу изриче суд када родитељ, усвојилац или старалац малолетника не могу вршити одговарајућу бригу и надзор над малолетником или се то од њих не може очекивати. Услов је да „ друга породица“ има жељу да прими малолетног деликвента. Уколико се пак деси да родитељ, усвојилац или старалац малолетника стекну могућности да врше бригу и појачан надзор

над малолетником, ова мера се обуставља. Центар за Социјални рад контролише извршење ове мере, а исто тако и помаже породици у којој је малолетник смештен. Породицу, код које ће малолетник боравити, одређује суд на предлог органа старатељства. Овде постоји обавеза органа старатељства и породица, у којој је малолетник смештен, да закључе уговор којим се уређују међусобна права и обавезе. Орган старатељства помаже новој породици у остваривању сврхе васпитања а исто тако и врши проверу извршења васпитне мере. За време трајања ове мере, малолетни деликвент одржава односе са својом примарном породицом. С тим да је обавеза суда да контролише тај начин одржавања односа и може одлучити другачије. На предлог органа старатељства или по службеној дужности, суду је дата могућност да садашњу породицу замени другом породицом. Услов за то, јесте да су се околности знатно промениле. Што се тиче трајања мере, она не може бити краћа од шест месеци, однсоно дужа од две године.

Приликом извршења ове мере врло често се поставља питање недостатка логистике органа старатељства.[20] Разлог за то јесте слаба сарадња свих актера у процесу извршења васпитних мера. Докле год буде било оваквих ситуација, будући да се квалитетно спровођење васпитних мера не остварује (актери у процесу извршења пребацују неуспехе с једних на друге), не може се постићи циљ васпитних мера.

Ако не постоји могућност примене прве две васпитне мере, тј. мере појачаног надзора од стране родитеља, усвојиоца или старатеља, односно у другој породици, тада долази до примене треће васпитне мере, а то је стављање малолетника под надзором органа старатељства.[21]. Што се тиче ове мере, прво морамо рећи да је за извршење ове мере месно надлежан орган старатељства према боравишту или пребивалишту малолетника, а у време када је одлука којом је васпитна мера изречена постала правноснажна. Обавеза је органа старатељства да постави службено лице односно друго стучно лице коју ће меру спроводити. Одмах након постављања овог лица, орган старатељств обавештава судију за малолетнике који је судио у првом степену. Обавеза стручног лица је да сачини одређени програм поступања са малолетним учиниоцем кривичног дела, а имајући у виду његова лична својства и других околности везаних за

[20] Симовић С.: *Извршење васпитних мера и казна малолетничког затвора*, Центар за права детета, Београд, 2012, стр. 300.
[21] Миковић М., *Малољетничка деликвенција и социјални рад*, 2004, Сарајево

личност малолетника. За сво време трајања ове мере, малолетни деликвент је у свом окружењу, тачније код лица која се о њему старају. У раду стручног лица помажу и државни органи, образовне и васпитне установе. Обавеза је родитеља, усвојиоца или стараоца да укажу стручном лицу ако постоје околности које отежавају извршење ове мере. Приликом извршења ове мере, обавеза је органа старатељства да води рачуна о школовању малолетника, његовом издвајању из средине која на њега негативно утиче, евентуалном потребном лечењу, сређивању прилика у којима живи, запослењу. Што се тиче трајања мере, она је временски ограничена. Она не може трајати дуже од две године, односно не може бити краћа од шест месеци.

Следећа васпитна мера јесте мера појачаног надзора уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитање и образовање малолетника суд изриче ако је уз неку од претходних мера појачаног надзора потребно и ангажовање стручних лица у посебној установи која се бави васпитањем и образовањем малолетника. Орган старатељства, који се одређује према пребивалишту односно боравишту малолетног деликвента, надлежан је за извршење ове мере.Обавеза је органа старатељства да одреди установу у којој ће се извршити ова мера. Постоји ограничење а то је да дневни боравак у њој може трајати најдуже четири сата у току радног дана, при чему се води дневник рада. Током извршења ове мере, малолетни деликвент је и даље са својом породицом, односно лица која се о њему старају. Обавеза малолетног учиниоца кривичног дела је да у току дана проводи одређено време у установи за васпитање и образовање малолетника, али тако да то не омета његово школовање или редовно долажење на посао. И ова мера је времески ограничена, однсоно, не може трајати дуже од две године нити краће од шест месеци. Сврха ове васпитне мере јесте да се утиче на понашање и живот малолетног деликвента кроз посебне васпитне и образовне програме, како убудуће не би чинио нова кривична дела. Да се ова мера правилно извршава, стара се орган старатељства.

Најтежа врста васпитних мера јесу заводске мере (мере иституционалног третмана). Оне се одређују када је према малолетном учиниоцу кривичног дела потребно предузети трајније мере васпитавања, лечења и оспособљавања уз његово потпуно издвајање из дотадашње средине ради вршења појачаног утицја на малолетника.

Заводске мере се изричу као последње средство друштва у борби против малолетничког криминалитета и могу трајати у законом одређеним границама само колико је потребно да би се остварила сврха васпитних мера [22]. Закон предвиђа три врсте заводских мера: 1) упућивање у васпитну установу, 2) упућивање у васпитно поправни дом и 3) упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање [23]

Упућивање у васпитну установу изриче суд када малолетника треба издвојити из дотадашње средине и обезбедити му помоћ и стални надзор од стране стручних лица (стручних васпитача). Ова мера се извршава у васпитној установи за малолетнике општег типа. У васпитној установи малолетник остаје најмање шест месеци, а највише две године с тим да суд сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу извршења мере или за њену замену другом васпитном мером. Током извршавања заводских мера, у васпитним установама мора се обезбедити адекватан смештај за малолетнике. Исто тако, морају постојати основни услови за примену здравствене, васпитне и друге мере. Приликом извршења ове васпитне посебно је потребно дати и пружити пажњу малолетнику с тим да се води рачуна да се у животу и раду у установи такав малолетник не издваја од осталих. Уколико се малолетник упути на извршавање ове мере, боравак у установи може трајати до навршене двадесет и једне године живота. Уколико надлежни орган старатељства изрекне ову мере, он ће бити у обавези да одреди лице које ће бити задужено да малолетника доведе у васпитну установу. Када малолетник приступи установи, обавештава се суд и тај дан се сматра датумом отпочињања извршења изречене мере. Ако пак малолетни деликвент не жели извршење ове мере односно побегне из установе, орган старатељства или управник васпитне установе обавештава орган унутрашњих послова ради довођења малолетника у васпитну установу. Обавеза је органа унутрашњих послова, тј. полиције, да приликом довођења малолетног делинквента посебно води рачуна о његовом достојанству.

[22] Радојевић М., *Центри за Социјални рад и васпитне установе у извршавању васпитних мера*, 1979, Београд

[23] Време које је малолетник провео у притвору не урачунава се у време изречене заводске мере (решење Врховног суда Србије Кжм. 78/92 од 30.10.1992. године)

Упућивање у васпитно - поправни дом је најтежа васпитна мера коју изриче суд малолетнику према коме се , поред одвајања из дотадашње средине треба применити појачане мере надзора и посебне стручне програме васпитавања. Васпитно – поправни домови су посебне установе са утврђеним режимом за поправљање теже васпитно запуштених малолетних учинилаца кривичних дела. При одлучивању да ли ће изрећи ову најтежу васпитну меру[24], суд узима у обзир степен поремећаја понашања, ранији живот малолетника, тежину и природу кривичног дела и околност да ли је према малолетнику раниије била изречена нека кривична или прекршајна санкција. У васпитно-поправном дому малолетник остаје најмање шест месеци,а највиже четири године с тим да суд сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу извршења мере или за њену замену другом васпитном мером.

Заводска мера упућивања у васпитно-поправни дом се извршава у Васпитно-поправни дом у Крушевцу. Ако се у Васпитно поправни дом упућује малолетница, ова мера ће се извршити у посебно женском одељењу. Уколико је малолетни учиналац кривичног дела,након изрицања заводске мере упућивања у васпитно поправном дому постао пунолетан, ова мера ће се извршити у посебном одељењу намењену њима. Што се тиче времена останка у Васпитно поправном дому, закон предвиђа да они могу боравити до своје 23. године живота. Малолетника у васпитно поправном дому упућује суд који је судио у првом степену. Када суд изрекне ову заводску меру, мора протећи мало времена како би се малолетни учинилац кривичног дела припремио. Тај рок је регулисан законом и он не може бити краћи од осам дана, нити дужи од петнаест дана. Када суд донесе одлуку о извршењу ове заводске мере, његова је обавеза да сву документацију упути Васпитно поправном дому као и извршну одлуку о изреченој мери. Уколико се малолетни деликвент не налази у притвору, обавеза је суда да наложи родитељу, усвојиоцу или старалацу да тачно одређеног дана доведу малолетника у Васпитно поправном дому, или ће сам суд наложити у писаној форми малолетнику да се тачно одређеног дана појави у Васпитно поправном дому. Суд ће о томе обавестити и Васпитно поправни дом, навешће тачан датум кад малолетни извршилац кривичног дела треба се јавити и уз то обавештење доставити и неопходну документацију. Ако се малолетник предвиђеног дана по налогу

[24] Перић О., *Коментар кривичноправних прописа о малолетницима*, 2003, Београд, стр. 122

суда не јави Васпитно поправном дому, обавеза суда је у том случају да наложи његово довођење, односно ако се крије или налази у бекству издаће потерницу. Ако се пак деси да малолетни деликвент побегне из Васпитно поправног дома, обавеза управника дома је да нареди издавање потернице.

Када суд нареди извршење ове мере, обавеза малолетног деликвента је да се јави у Васпитно поправном дому. Након јављања, посебан тим Васпитно поправног дома утврђује његов индетитет, а након тога следи и лекарски преглед. Обавеза је посебог тима у Васпитно поправном дому и да одреди одређени програм поступања како би се на адекватан начин реализовала примена ове мере. Трјање испитивања малолетног деликвента је временски ограничено, и не може трајати дуже од тридесет дана. Након испитивања и утврђивања личних својстава малолетника, формира се васпитна група према нивоа узраста, зрелости, личних својстава малолетника, као и адекватног програма поступања. Оваква група не може бројати више од десет малолетних деликвената. На челу сваке групе се налази посебан васпитач. За време извршења ове мере, малолетнику су гарантована одређена права а која се односе на његово школовање, васпитавање, здравствену заштиту, однос са родитељем, стараоцем и другим лицима, правилну исхрану и тд. Малолетни извршилац кривичног дела дужан је да поштује одређени кућни ред, као и да ако се добро влада, управник установе му може доделити посебна права. Уколико малолетни деликвент испоштује кућни ред, следи му пријем посета, слобода изласка у град, посете спортским и другим културним манифестацијама изван ВПД-а, па и одсуство из ВПД-а до петнаест дана.

Ако се пак малолетни извршилац кривичног дела не придржава прописаних правила понашања у Васпитно поправном дому, радне дисциплине, кућног реда, односно мера овлашћених лица, према њему се могу применити одређене дисциплинске мере. У те мере спадају опомена, одузимање додељених погодности, издвајање у одређену просторију до петнаест дана. Међутим, постоји и изузетак а то је да изречена мера се може условно одложити до три месеца. Средства принуде или средства за привремено онеспособљавање се могу, само изузетно, примени према малолетнику. Услов за примену ових мера јесте да

се спречи физички напад на службено лице или неког другог штићеника или како би се спречило малолетниково самоповређивање.

Према Закону о малолтним учиниоцима кривичних дела, упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање суд може изрећи малолетном учиниоцу кривичног дела који је ометан у психофизичком развоју (глув, слеп, глувонем, лице са физичким оштећењем или инвалидитетом) или малолетном учиниоцу кривичног дела са психичким поремећајима. Ова се мера може изрећи и уместо мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи ако се у посебној установи за лечење и оспособљавање може адекватно обезбедити чување и лечење малолетника и на тај начин постићи законом предвиђена сврха ове мере безбедности. Малолетни деликвент може остати у посебној установи за лечење и оспособљавање највише три године с тим што суд разматра на сваких шест месеци да ли постоје основи за обуставу извршења ове мере или за њену замену другом мером. Ако је ова васпитна мера изречена уместо мере безбедности обавезног лечења и чувања у здравственој установи, малолетни деликвент у посебној установи за лечење и оспособљавање остаје све док је потребно, а када наврши двадесет и једну годину живота извршење мере се наставља у установи у којој се иначе извршава ова медицинска мера безбедности (у Специјалној затворској болници у саставу Управе за извршење заводских санкција).

Следећа васпитна мера јесте мера упућивање малолетника у посебну установу за лечење и оспособљавање који је ометан у психофизичком развоју или има психичке поремећаје. Приликом извршења ове мере посебно се мора водити рачуна о томе да малолетник има иста права као и сви остали малолетни учиниоци кривичних дела смештени у тој установи. Упућивање у овој установи врши орган старатељства према пребивачишту, односно боравишту малолетног деликвента. Ако постоје проблеми приликом извршења ове мере, односно малолетник одбија или не жели да отпочне, обавеза органа старатељства је да о томе обавести органа унутрашњих послова односно суд. Приликом довођења малолетног учиниоца кривичног дела у пратњи, поред додељеног старатеља, долази и одређени здравствени радник. Поступак довођења и спровођења не сме да наруши достојанство малолетника.

Заводске мере се извршавају у васпитну установу, васпитно-поправном дому и посебној установи за лечење и оспособљавање малолетника. Ако првостепени суд није надлежан за извршење ових мера обавеза је тог суда да документацију и одлуку проследи надлежном органу за спровођење извршења. Тај рок износи три дана од дана када је одлука постала извршна. Обавеза је надлежни органа да у року од три дана приступи извршењу кривичне санкције. Обавеза је суда, тј судије за малолетнике и јавног тужиоца да годишње обилазе малолетног учиниоца кривичног дела смештеног у заводу или установи за извршење заводских мера. Схвра овог обилажења јесте у томе да дођу у контакт са малолетником и постигли успех у васпитању и правилном развоју личности малолетника. Уколико судија за малолетнике, односно јавни тужилац примете неке недостатке у раду са малолетним деликвентом, обавеза је њихова да о томе обавесте орган и установе надлежне за стручни надзор над извршењем васпитних мера, као и сам завод у којем се васпитна мера извршава. Обавеза је управа завода или установе у којем се налази малолетник предузму одређене мере како би се неправилности отклониле. У томе учествују и судија за малолетнике и јавни тужилац. Постоји и право родитеља, усвојиоца или стараоца или надлежног органа старатељства да поднесу молбу за одлагање извршења заводске мере али само ако постоје оправдани разлози. Уколико наведена лица истакну такву молбу, веће за малолетнике које је судило у првом степену мора одлучити у року од три дана од пријема молбе о одлагању. Такође, ако веће за малолетнике не усвоји ову молбу, наведена лица имају право жалбе Апелационом суду. Апелациони суд има рок од три дана, од дана пријема жалбе, да одлучи. Ова молба или предлог за одлагање извршења заводске мере има суспензивно дејство. То значи да она одлаже извршење заводске мере, али само ако првостепени суд одлучи да жалба не задржава извршење, уколико утврди да се ради о злоупотреби права. Поред права жалбе, малолетник, родитељи, усвојилац или старалац могу поднети молбу суду који је судио у првом степену ради прекида извршења васпитне мере уколико за то постоје оправдани разлози. Осим наведених лица то право припада и надлежнном органу старатељства или управник завода или установе у којој се заводска мера извршава, или пак јавном тужиоцу. Овде постоји одређено ограничење, а то је да јавни тужилац може тражити прекид извршења заводске мере само уколико је против решења о израцању те мере поднео захтев за заштиту законитости. Што се тиче временског трајања заводске мере, она може трајати најдуже три месеца. Међутим, ако је

малолетни учинилац кривичног дела болестан, она се може продужити на још три месеца. Такође, требамо напоменути да се време прекида извршења мере не урачунава у време трајања изречене мере.

Када протекне законом прецизирано време трајања мере или пак суд донесе одлуку о обустављању извршења, малолетни деликвент се отпушта са извршења. То је и у случају условног отпуста, или када суд постојећу меру замени другом мером.

1. ОДНОС ВАСПИТНИХ МЕРА ПРЕМА ДРУГИМ КРИВИЧНИМ САНКЦИЈАМА

Управо због недостатка јединственог система кривичних санкција који би се примењивао на малолетне учиниоце кривичних дела, тумачићемо однос између две врсте санкција која се примењују према њима. То су васпина мера и казна.

Ако посматрамо само судску опомену и условну осуду оне чине посебне врсте кривичних санкција. Основна карактеристика ових мера је у томе да оне замењују примену казне.Ако посматрамо с гледишта остваривања сврхе кажњавања она није нужна, тако да се само опомена без претње применом казне (код судске опомене) или уз такву претњу (код условне осуде) појављује као довољна санкција за постизање споменуте сврхе. Исто тако, извршење тих санкција није могућа према малолетним деликвентима. Овакав став може да изазове дилеме, будући да су ове санкције блаже од казне, а исто тако оне се искључују према малолетницима. А са друге стране,могућност кажњавања се изузетно допушта. Ако се има у виду систем кривичних санкција према малолетним деликвентима у целини, искључивањем примене условне осуде и судске опомене малолетницима постаје оправдано.

Условна осуда и судска опомена су најблаже врсте кривичних санкција према млађим малолетница. А кад је у питању пунолетни учиналац кривичног дела, њему се изриче казна уколико је крив. Казна код малолетних деликвената се и не примењује, већ се утиче васпитним мерама на малолетника. Васпитна мера судског укора одговара судској опомени.

Васпитне мере су основна врста кривичних санкција према малолетним учиниоцима кривичних дела. Васпитне мере су по свом карактеру и природи санкције које су управо и намењене овој старосној категорији учинилаца тако да се оне искључиво према њима и примењују, уз изузетне могућности примене васпитних мера према млађим пунолетним деликвентима. Специфичнан кривичноправног положаја малолетног учиниоца кривичног дела се управо највише изражава у томе што се према њима као кривичне санкције примењују васпитне мере због чега се и највећи број одредаба кривичног законодавства које се тичу малолетника односе на васпитне мере и услове за њихову примену.

Врло мало се примењује казна малолетничког затвора. У упоредном праву постоје и такви системи где се према малолетним учиниоцима кривичних дела примењују и друге врсте казне , нпр. новчана казна у Македонији.

Казна као врста кривичне санкције има изузетну примену на малолетнике. Противно васпитним мерама које се примењују према малолетницима, наше кривично право допушта примену казне према малолетницима само изузетно, За примену казне, неопходно је испуњење одређених услова. Када суд одлучи да изрекне казну према малолетном учиниоцу кривичног дела, сагледаће његову целокупну личност и особености малолетника. Уколико суд одлучи изећи казну, можемо рећи да она има више карактер васпине мере, имајући у виду начин и циљ свог извршења. У ситуацији примене васпитних мера и казни које се изричу према малолетним деликвентима, требамо поставити питање будућност малолетника. И само разликовање између њих треба узети уз многа ограничења. Поједини аутори предлажу да се ове врсте санкција разликују према неким критеријумима, нпр. критеријум третмана. У садашње време, сам карактер казне која се изриче према малолетним деликвентима губи своје класично обележје. Али ипак се не може оспорити разлика која постоји разлика између њих и васпитних мера. У садашње време не постоји јединствен систем санкција. Основни разлог за непостојање јединственог система лежи у чињеници кривице у духу нових концепција. Такође, један од основних услова за непостајање јединственог система јесте и јавно мњење.

Васпитне мере имају за основ извршење кривичног дела. Поред тога што се примењују према малолетним деликвентима, а само изузетно и према пунолетним

учиниоцима кривичних дела, васпитне мере имају и других посебних карактеристика по којима се разликују од казни. Указаћемо на основне карактеристике:

(1) И васпитне мере и казне значе да се према малолетном деликвенту примењује лишавање односно ограничење њихових права. У васпитним мерама не постоји елемент одмазде, односно застрашивања. Основна сврха васпитних мера јесте та да се малолетном деликвенту пружи помоћ, заштита, надзор, васпитање, преваспитање и слично. Васпитним мерама се утиче на малолетног учиниоца кривичног дела да убудуће не чини нова кривична дела. Уколико се постигне сврха васпитне мере, свакако се одражава на правилан биопсихички и социјални развој малолетника.

(2) Основна схврха извршења казни, а васпитне мере јесте заштита друштва од криминалитета. У односу на казне, васпитне мере имају и своју посебну сврху. Та посебна сврха јесте дса представљају својеврсну специјалну превенцију. Ова социјална превенција има за циљ да спроведе разноврсне опште друштвене превентивне мере и акције из области социјалне заштите и васпитања. Ово се спороводи како би се отклоне сви узроци који доводе до делинквентног понашања младих.

(3) За примену васпине мере и казне неопходно је постојање кривичног дела. Коју ће меру односно казну применити суд зависи од личност малолетника. Васпитне мере према малолетницима морају бити усмерене на личност малолетног учиниоца, тако да се њиховим извршењем склањају узроци који су довели до тога да они врше кривична дела.При извршењу васпитних мера учествује велики број органа и институција које се баве проблемима малолетничког криминалитета. Циљ васпитне мере није најоштрије казнити малолетника, већ утицати мерама да сагледа значај свога дела, како не би више учинио кривично дело.

(4) Уколико се изриче казна, мора постојати кривица малолетног деликвента. Са друге стране, кривица није битна за примену васпитне мере. Такође, двоструки критеријуми воде ка различитом приступу проучавању личности, у зависности од степена кривице. У једном случају она се остварује у потпуности, док у другом случају делимично.

(5) Код васпитних мера, дато је овлашћење суду да обустави извршење одређене мере, да замени другом мером или пак да укине изречену меру. То код казне не постоји. Уколико суд изрекне васпитну меру, сагледајући целокупну личност малолетника, не

можемо унапред говорити о резултатима те мере. Када суд изрекне васпитну меру, прати њено извршење. Уколико се суд увери да је васпитна мера позитивно утицала на малолетника, он може обуставити извршење те мере. Значи, о обустављању извршења мера одлучује накнадно. Ако се пак суд увери та изречена васпитна мера не утиче позитивно на малолетног деликвента, његово је право да ли ће ту меру заменити другом.

(6) Што се тиче васпитних мера, можемо рећи да су оне не одређеног трајања, што није случај са казном. Казна се одређује увек у одређеном трајању. Васпитне мере и њивохо неодређено време трајања, зависи од тога какви се резултати постижу у извршењу васпитне мере. Суд не може предвидети како ће се малолетни деликвент понашати ток извршења мере. Права мера васпитних мера се може одредити тек према резултатима који су постигнути у односу на ресоцијализацију учиниоца дела. Оцену о томе доносе органи који су надлежни за извршење мера. Из ових разлога, закон само одређује минимални и максимални рок трајање мере, док суд накнадно доноси одлуку о обустави њеног извршења зависно од резултата у преваспитању.

(7) Застарелост извршења васпитних мера у начелу не постоји, што је случај код казне. Исто тако, протек одређеног времена може имати за последицу и неизвршење изречене васпитне мере, што може наступити или аутоматски или по одлуци суда.

(8) Приликом извршења васпитних мера одређену улогу имају и друштвени, вансудски органи. То је случај са органом старатељства. Орган старатељства има у кривичном поступку према малолетним деликвентима сво право да буде обавештен о покретању поступка, да се упозна с током поступка, те да у току поступка ставља предлоге, указује на чињенице и доказе. На основу предходног одобрења тужиоца, представник органа старатељства може присуствовати радњама у припремном поступку и том приликом стављати предлоге и упућивати питања лицу које се испитује, односно саслушава.

(9) Амнестија представља један од општих основа за делимични или потпуни престанак права државе да кажњава. Општи карактер амнестије произилази из чињенице да се амнестија не може односити на сва кривична дела и све учиниоце. Овај институт се примењују и у случају када се малолетни деликвенти јаве у улози учиниоца кривичног дела. Исто тако, примена амнестије није могућа ако је малолетном извршиоцу кривичног дела у судском поступку већ изречена нека од васпитних мера.

7. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ НА ТЕМУ ПРИМЕНА ВАСПИТНИХ МЕРА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА У ВИШЕМ ЈАВНОМ ТУЖИЛАШТВУ У ПЕРИОДУ ОД 01.01.2014. ДО 31.12.2018. ГОДИНЕ

7.1. Опис истраживања

У теорији малолетничког кривичног права, аутори указују да је последњих година, како у свету тако и у Републици Србији забележен пораст малолетничке делинквенције, у све чешће изражавање ставова да кривична репресија не представља оптимални вид друштвене реакције на малолетничку делинквенцију.[25] Из тог разлога јавила се потреба да се пронађе адекватан модел реаговања на овај све већи друштвени проблем који ће бити у складу са савременим концептом ресторативне правде, те су интезивирани напори у реформи малолетничког кривичног законодавства и његовор усклађивања са међународним стандардима.

У домаћем малолетничком кривичном законодавству, доношењем Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, по први пут су створене институционалне претпоставке за свеобухватан приступ супротстављају малолетничкој делинквенцији. Овим законом се омогућава примена мера из каталога диверзионог кривичног модела. То је учињено предвиђањем васпитиних мера као алтернативних мера друштвене реакције на малолетнико преступништво.[26]

Полазећи од чињенице да институт васпитних мера релативно нов у домаћем праву, поставља се питање спремности надлежних органа да примењују овај институт. Будући да се Република Србија налази у процесу придруживања Европској Унији и да су недавно отворена поглавља 23. и 24, неопходно је сагледати дали су досадашње реформе малолетничког кривичног правосуђа спровођене само кроз измену правне регулативе или су одређене промене присутне и у пракси.

[25] Константиновић Вилић С., Николић Ристановић В. и Костић М., *Криминологија*, 2012, Ниш, стр. 222
[26] Кнежевић С., *Малолетничко кривично право-Материјално, процесно и извршно*, 2010, Ниш, стр. 37

Како би се утврдила учесталост примене института васпитних мера у судској пракси, као и учесталост примене појединих врста васпитних мера, неопходно је у одређеном временском периоду испратити изрицање васпитних налога од стране судије за малолетнике.

Истраживање ће бити спроведено за подручје које обухвата Више јавно тужилаштво за временски период од 01.01.2014. до 31.12.2018. године.

Истраживачу ће у просторијама Вишег јавног тужилаштва у Нишу бити стављени на располагање сви предмети са евиденционом ознаком „КТМ“, окончани изрицањем васпитних мера у поменутом временском периоду. Увидом у сваки појединачни предмет истраживач ће извлачити податке о узрасту малолетног учиниоцу кривичног дела, врсти кривичног дела које је извршио, времену извршења кривичног дела и врсти васпитне мере која је изречена. Ове податке истраживач ће уписивати у унапред припремљену табелу, а касније ће је обрађивати компјутерски како би добијеним резултатом била доказана или оповргнута поједина хипотеза овог истраживања.

7.2. Предмет истраживања

Предмет истраживања јесте сагледавање обима изречених васпитних мера малолетним учиниоцима кривичних дела у пракси Вишег јавног тужилаштва у Нишу у периоду од 01.01.2014. до 31.12.2018. године.

7.3. Циљеви и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се утврди у ком обиму се малолетним учиниоцима кривичних дела изричу васпитне мере, која врста васпитних мера се најчешће изриче и за која кривична дела се васпитне мере најчешће изричу.

Задатак истраживања је да се изврши увид у одговарајућу евиденцију и изврши попис изречених васпитних мера малолетним учиниоцима кривичних дела у просторијама Вишег јавног тужилавштва у Нишу, у периоду од 01.01.2014. до 31.12.2018. године са подацима о врсти изречене васпитне мере, узрасту малолетника у време извршења кривичног дела, врсти кривичног дела.

7.4 Хипотезе истраживања

1. Васпитне мере се чешће изричу млађим малолетним учиниоцима кривичних дела, него старијим;
2. Васпитне мере се најчешће изричу за кривична дела имовинског криминалитета (крађа, разбојништво и тешка крађа)
3. Најчешће изрицане мере јесу мере упозорења и усмеравања, а најређе су изрицане заводске мере.

4. Васпитна мера појачаног надзора у другој породици је ретко изрицина од стране Вишег суда у Нишу у посматраном периоду.

.

7.5 Узорак и методи истраживања

Узорком ће бити обухваћени предмети Вишег јавног тужилавштва у Нишу у којима су малолетним учиниоцима изречене васпитне мере у периоду од 01.01.2014. до 31.12.2018. године. Приликом истраживања, за прикупљање одговарајућих чињеница, коришћени су следећи методи:

1. Упоредноправни метод;
2. Правнодогматски метод и
3. Статистички метод.

Правнодогматски метод је коришћен приликом анализе законских норми у позитивном српском праву. Метод прикупљања чињеница посматрањем, је примењен непосредним увидом у пресуђене предмете за период од 01.01.2014. до 31.12.2018. године. Такође, коришћен је и статистички метод, имајући у виду да је правосудна статистика релативно поуздан секундарни извор података о криминалитету малолетника, иако одређени број малолетничког криминалитета буде процесуиран кроз правосудни систем.

7.6 Анализа резултата истраживања

Како би се проверила прва хипотеза да се васпитне мере чешће изричу млађим малолетницима, неопходно је утврдити за сваки поједини предмет дали малолетни учинилац кривичног дела, према тренутку извршења спада у категорију млађег или старијег малолетника сходно чл. 3 ЗОМУКД-а. Следећи корак односи се на упоређивање укупног броја млађих малолетника и старијих малолетника којима су изречене васпитне мере и то за сваку годину понаособ. Ови подаци приказацни су у табели бр. 1.

Табела бр. 1

	2014. година	2015. година	2016. година	2017. година	2018. година
млађи малолетници	9	10	11	11	10
старији малолетници	4	6	3	5	6

Из приложене табеле се види да је у пракси Вишег јавног тужилавштва већи број млађих малолетника којима су изречене васпитне мере у односу на старије малолетнике. На овом месту треба указати да је апстрахован укупан број млађих и старијих малолетних учиниоца кривичних дела, као и укупан број кривичних дела извршених од стране малолетника, у периоду који је обухваћен истраживањем. Наиме, јако је тешко сагледати однос укупног броја извршених кривичних дела у одређеном временском периоду и узраста малолетника, из тог разлога што ће се у различитом временском периоду извршити процесуирање учинилаца или кривична дела уопште неће бити откривена чиме се залази у подручје тамне бројке криминалитета. Такође се може десити да од момента извршења кривичног дела, па до момента процесуирања учинилац постане пунолетан услед чега, иако су испуњени други услови за изрицање васпитне мере, исти није могуће изрећи.

Из презентованих података садржаних у табели бр. 1 примећује се варирање у броју старијих малолетних учинилаца кривичних дела којима су изречене васпитне мере, док је тај број у извесном смислу уравнотежен код млађих малолетних учинилаца кривичних дела са благом теденцијом опадања у 2016. години.

Удео млађих и старијих малолетних учинилаца кривичних дела у укупном броју изречених васпитних мера, већ је био предмет других истраживања обављених на подручју Републике Србије у периоду од 2007. до 2011. године.[27] Овим истраживањем сагледан је обим изречених васпитних мера од стране свих Виших јавних тужилаштава са територије читаве државе, а добијени резултати приказани су у табели бр. 2.

Табела бр. 2.

	2007. година	2008. година	2009. година	2010. година	2011. година
Млађи малолетници	25	41	34	25	42
Старији малолетници	15	14	30	34	45

Анализом резултата добијених раније спроведеним истраживањем, може се закључити да је у раније истраживаном периоду већи број васпитних мера изречен млађим малолетницима у односу на старије малолетнике. Процентуално изражено, удео млађих малолетника којима су изречене васпитне мере у ранијем периоду износи 54,75%, док удео старијих малолетника којима су изречене васпитне мере у истом периоду износи 45,25% од укупног броја од 305 малолетника којима су изречене васпитне мере.

Дакле, и према ранијем спроведеном истраживању за период од 2007. до 2011. године, као и према истраживању аутора за период од 2014. до 2018. године дошло се до податка да је већи удео млађих малолетника којима су изречене васпитне мере. Разлика се огледа само у различитом процентуалном односу између удела старијих и млађих малолетника којима су изречене васпитне мере, мада такво одступање има оправдање јер је аутор обухватио само подручје Вишег јавног тужилаштва у Нишу, док је раније истраживање обухватало подручје читаве државе. Свеобухватним сагледавањем резултата оба истраживања, приметна је тенденција пораста броја млађих малолетника којима су изречене васпитне мере, док број старијих малолетника којима су васпитне мере изречене у извресном смислу варира уз мање осцилације.

[27] Стевановић И. и др., *Корак ка предузимању одговорности,* 2011, Београд, стр. 14

Како би била потврђена/оповргнута друга хипотеза, да је највећи број кривичних дела за које је изречена васпитна мера спада у групу кривичних дела против имовине, регулисан главом 21. Кривичног законика Републике Србије, најпре се врши попис свих кривичних дела који су извршили малолетни учиниоци за које је од стране судије за малолетнике изречена васпитна мера у истраживаном периоду. Затим се сагледава у ком обиму су извршавана конкретна кривична дела у истраживаном периоду. Подаци до којих се истраживањем дошло за истраживани период, садржани су у табелама бр. 3, 4, 5, 6 и 7.

Табела бр. 3.: 2014. година

Кривично дело	Мере упозорења и усмеравања	Мере појачаног надзора	Заводске мере
Крађа (чл. 203 КЗРС)	8	7	1
Насилничко понашање (чл. 344 КЗ РС)	10	8	/
Лака телесна повреда (чл. 122 КЗ РС)	9	7	/
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ РС)	4	4	/
Уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗ РС)	5	7	/
Утаја (чл. 207 КЗ РС)	/	/	/
Изазивање панике и нереда (чл. 343 КЗ РС)	6	4	/
Угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗ РС)	4	2	2
Насиље у породици (чл. 194 КЗ РС)	/	/	/
Тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ РС)	/	/	2
Увреда (чл. 170 КЗ РС)	5	2	/
Тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗ РС)	/	2	4
Изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ РС)	/	1	3

Табела бр. 4.: 2015. година

Кривично дело	Мере упозорења и усмеравања	Мере појачаног надзора	Заводске мере
Крађа (чл. 203 КЗРС)	9	6	/
Насилничко понашање (чл. 344 КЗ РС)	7	5	/
Лака телесна повреда (чл. 122 КЗ РС)	5	3	/
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ РС)	4	3	/
Уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗ РС)	5	3	/
Утаја (чл. 207 КЗ РС)	/	/	/
Изазивање панике и нереда (чл. 343 КЗ РС)	5	3	/
Угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗ РС)	3	1	/
Насиље у породици (чл. 194 КЗ РС)	/	/	/
Тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ РС)	/	/	/
Увреда (чл. 170 КЗ РС)	5	2	/
Тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗ РС)	/	2	/
Изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ РС)	/	2	/

Табела бр. 5.: 2016. година

Кривично дело	Мере упозорења и усмеравања	Мере појачаног надзора	Заводске мере
Крађа (чл. 203 КЗРС)	8	6	/
Насилничко понашање (чл. 344 КЗ РС)	7	5	/
Лака телесна повреда (чл. 122 КЗ РС)	5	3	/
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ РС)	4	3	/
Уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗ РС)	4	3	/
Утаја (чл. 207 КЗ РС)	/	/	/
Изазивање панике и нереда (чл. 343 КЗ РС)	5	3	/
Угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗ РС)	3	1	/
Насиље у породици (чл. 194 КЗ РС)	/	/	/
Тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ РС)	/	/	/
Увреда (чл. 170 КЗ РС)	5	2	/
Тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗ РС)	/	2	/
Изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ РС)	/	2	/

Табела бр. 6.: 2017. година

Кривично дело	Мере упозорења и усмеравања	Мере појачаног надзора	Заводске мере
Крађа (чл. 203 КЗРС)	7	6	1
Насилничко понашање (чл. 344 КЗ РС)	8	6	/
Лака телесна повреда (чл. 122 КЗ РС)	8	6	/
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ РС)	4	4	/
Уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗ РС)	5	7	/
Утаја (чл. 207 КЗ РС)	/	/	/
Изазивање панике и нереда (чл. 343 КЗ РС)	5	3	/
Угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗ РС)	4	2	1
Насиље у породици (чл. 194 КЗ РС)	/	/	/
Тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ РС)	/	/	1
Увреда (чл. 170 КЗ РС)	5	2	/
Тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗ РС)	/	2	4
Изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ РС)	/	1	3

Табела бр. 7.: 2018. година

Кривично дело	Мере упозорења и усмеравања	Мере појачаног надзора	Заводске мере
Крађа (чл. 203 КЗРС)	7	5	/
Насилничко понашање (чл. 344 КЗ РС)	6	5	/
Лака телесна повреда (чл. 122 КЗ РС)	5	3	/
Неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (чл. 246 КЗ РС)	3	2	/
Уништење и оштећење туђе ствари (чл. 212 КЗ РС)	4	3	/
Утаја (чл. 207 КЗ РС)	/	/	/
Изазивање панике и нереда (чл. 343 КЗ РС)	3	2	/
Угрожавање јавног саобраћаја (чл. 289 КЗ РС)	2	1	/
Насиље у породици (чл. 194 КЗ РС)	/	/	/
Тешка телесна повреда (чл. 121 КЗ РС)	/	/	/
Увреда (чл. 170 КЗ РС)	3	1	/
Тешко дело против опште сигурности (чл. 288 КЗ РС)	/	1	/
Изазивање опште опасности (чл. 278 КЗ РС)	/	2	/

Анализом добијених резултата утврђено је да је највећи број кривичних дела за које је малолетним учиниоцима изречена васпитна мера припада групи кривичних дела против имовине. Такође приметно да је у истраживаном периоду, из године у годину у порасту број кривичних дела имовинског карактера за које је изречена васпитна мера. Дакле, у овом сегменту истраживања потврђена је друга хипотеза.[28]

[28] Бановић Б., Јоксић И., *Политика изрицаања и примена васпитних мера у Србији*, 2014, Бања Лука, стр. 327

Ранијим спроведеним истраживањима дошло се до истог резултата. Наиме, у периоду од 2007. до 2012. године малолетници којима су изречене васпитне мере су се чак у 51,55% јавили као извршиоци кривичних дела против имовине.

Што се тиче треће хипотезе, да најчешће изрицане мере јесу мере упозорења и усмеравања, а најређе заводске мере, можемо утврдити ако сагледамо табеле из друге хипотезе. На основу табела из друге хипотезе, можемо закључити да приоритет имају мере упозорења и усмеравања, а најмање су заступљене заводске мере.

Четврта хипотеза јесте да је мера појачаног надзора у другој породици најмање изрицана од стране Вишег суда у Нишу у посматраном периоду, што можемо закључити по табели бр.8.

Табела бр. 8.: 2014/2018. година

	2014. год	2015. год	2016. год	2017. год	2018. год
Мера појачаног надзора у другој породици	/	1	/	/	1

На основу ове табеле долазимо до закључка да је мера појачаног надзора у другој породици у пракси Вишег суда у Нишу изрицана само два пута. Разлог за малу примену ове мере јесте пре свега да је тешко наћи породицу која ће бити вољна да се стара о малолетном делинквенту, а исто тако преузети на себе и читав низ дужности око малолетника.

7.7 Анализа постављених хипотеза истраживања

Са циљем проверавања полазних хипотеза, обављен је увид у пресуђене предмете Вишег јавног тужилаштва у Нишу, који су у време истраживања били доступни истраживачу.

7.7.1 Млађим малолетним учиниоцима кривичних дела се најчешће изричу васпитне мере

Као главни, тј. најчећи облик кривичних санкција који се могу изрећи према малолетним деликвентима се управо јављају ванинституционалне васпитне мере и то: мере појачаног надзора, међу којима је највише изрицана мера појачаног надзора од стране органа старатељства; појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца, док је примена васпитне мере упућивања у васпитну установу сведена на минимум. Ова хипотеза је потврђена спроведеним истраживањем.

7.7.2. Васпитне мере се најчешће изричу за кривична дела имовинског криминалитета (крађа, разбојништво, тешка крађа)

Исто тако,као најчешћи облик деликвентног и девијатног понашања малолетних деликвената за испитивани период јављају се кривична дела против имовине, с највећим бројем кривичног дела крађа из чл. 203. КЗ и лака телесна повреда из чл. 122. КЗ, а затим следе и остала кривична дела против имовине. У последњих година, све чешће су заступљена кривична дела са елементима насиља.

7.7.3. Најчешће изрицане мере јесу мере упозорења и усмеравања, а најређе су изрицане заводске мере

На основу података из Вишег јавног тужилаштва у Нишу, аутор је у овом делу извршио анализу истраживања у примени васпиних мера, те је утврђено да су најчеће изрицане мере упозорења и усмеравања, а најмање изречене мере јесу заводске мере. То можемо видети из приложених табела где су највише примењиване мере упозорења и усмеравања. Заводске мере су изузетног карактера, и примењују се само у одређеним случајевима.

7.7.4. Васпитна мера појачаног надзора у другој породици је ретко изрицана од стране Вишег суда у Нишу у посматраном периду

Увидом у Евиденцију о васпининм мерама Вишег суда у Нишу према малолетним деликвентима, у истраживаном периоду, је свега два случаја изрицање мере појачаног надзора у породици. Можемо закључити да је мера појачаног надзора ретко примењивана у пракси. Број изречених васпитних мера појачаног надзора у другој породици не репрезентује реалну потребу за примену ове васпитне мере. Заступљеност ове васпитне мере од 0,10% би била јо мања ако би се посматрао узорак свих правноснажних мера изречениих у посматраном периоду.

ЗАКЉУЧАК

Малолетнички криминалитет је негатива динамична друштвена појава која представља активност једног или више лица у одређеном периоду и простору. Непоштовање одређених законских прописа повлачи са собом и одређене кривичне санкције. Основни циљ санкција према малолетницима се не састоји у кажњавању. Основни циљ кривичних санкција јесте у томе да да се пружањем помоћи и заштите, надзором, као и обезбеђивањем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малолетног деликвента, на васпитавање и преваспитање, и правилан развој његове личности. Приликом изрицања кривичних санкција, мора се водити рачуна о одређеним личностима малолетника. Циљ кривичне санкције јесте обезбеђење поновног укључивања малолетника у друштвену заједницу. Посматрано са аспекта целисходности поступања према овој посебно осетљивој категорији лица може се рећи да је поред прописивања васпитних мера, утврђено да се смањује обим малолетничке деликвенције. Ово се може закључити на основу података из службене евиденције Вишег јавног тужилаштва у Нишу. Такође, имајући у виду временски период обухваћен истраживањем, може се закључити да у криминалитету малолетника преовлађује имовински криминалитет, а у погледу изречених кривичних санкција преовлађују неинституционалне кривичне санкције, тј. васпитне мере (пре свега васпитне мере упозорења и усмеравања). У судској пракси је на прави начин оживотворена тежња законодавца да у изрицању васпитних мера према малолетницима треба ићи степенасто, од лакших ка тежим. Упућивање у васпитну установу има изузетни карактер и изриче се само у оним случајевима када због личних својстава учиниоца кривичног дела и самог дела не би било оправдано изрећи неку другу васпитну меру.

На основу спроведеног истраживања може се закључити да постоји спремност домаћих правосудних органа да примењују васпитне мере. То јасно показује да извршене реформе нису остале само мртво слово на папиру, већ су своје место нашле и у правној пракси. Применом васпитних мера пружа се још једна шанса малолетницима који се нису на адекватан начин прилагодили друштвеним токовима, и спречава се њихово етикетирање у будућности. То је добар начин да се утиче на такве малолетнике да схвате

значај својих дела, да сагледају последице својих поступака, да се код њих подстакне јачање личне одговорности и да се подстакне жеља за променом. Само пуко кажњавање може имати контра ефекат, и код малолетника изазвати осећање одбачености, неразумевања, револт што у крајњој линији може водити деликвентном понашању и у будућности. Васпитне мере, са друге стране, указују малолетницима на неприхватљивост њиховог понашања, али уз настојање да се исти изведу на прави пут, и да се код њих развију извесне навике које ће им омогућити да се уклопе у социјалну средину без кримогених утицаја.

Иако су до сада резултати обима малолетничке деликвенције у паду, мора се наставити са унапређењемзаконске регулативе у овој области. Основни задатак законодавца јесте стално побољшавати законодавни оквир, односно законске прописе усавршавати. Нормативно правну регулативу треба усавршавати кроз примену усвојених међународних решења и прописа. Исто тако, неопходно је и јачање институција, пре свега Центра за социјални рад. Он представља главну карику у ланцу помоћи малолетним учиниоцима кривичних дела. У решавању проблема малолетничке деликвенције треба учествовати и стручњаци из различитих научних области: правници, психолози, педагози, социјолози итд.

ЛИТЕРАТУРА

- Бавцов Љ.: *Дружбена функција казнених санкција*, Правник, Љубљана, 1961.
- Бановић Б., Јоксић И.: *Политика изрицања и примена васпитних мера у Србији,* Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2014.
- Закон о извршењу кривичних санкција, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/05, 72/09 и 31/11
- Закон о судовима за младеж, Службени лист Републике Хрватске, Народне новине, бр. 84/2011
- Закон за малолетничка правда, Службени весник на Република Македонија, бр. 87/2007
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку, Службене новине Федерације Босне и Херцеговине, бр. 7/2014
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку, Службени гласник Републике Српске, бр. 44/2011
- Закон о поступању према малољетницима у кривичном поступку, Службени лист Црне Горе, бр. 64/2011
- Зовко Д.: *Извршење васпитне мере упућивања у дисциплински центар за малолетнике*, Београд, 1990.
- Јовашевић Д., Стевановић З.: *Правни аспекти извршења кривичних санкција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007.
- Јовашевић Д.: *Положај малолетника у кривичном праву,* Правни факултет у Нишу-Центар за публикације, Ниш, 2010.
- Јовашевић Д.: *Кривично право-општи део*, Номос, Београд, 2006.
- Јовић М.: *Кривично право-општи део*, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2011.
- Казнени законик Републике Словеније, Урадни лист Републике Словеније бр. 55/2008
- Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Савремена администрација, Београд, 1978.
- Костић М.: *Малолетни делинквенти из визуре ресторативног поступања,* Европски дефендологија центар, Бања Лука, 2010.
- Костић М., Димовски Д., Мирић Ф.: *Малолетничка делинквенција кроз призму новинских извештаја у дневном листу политика*, Правни Факултет у Нишу-Центар за публикације, Ниш, 2015.
- Костић М.; Ђурић С.: *Васпитне мере у малолетничком правосудном систему*, Социјална мисао, Београд, 1998.
- Константиновић Вилић С., Николић Ристановић В., Костић М.: *Криминологија*, Правни факултет у Нишу-Центар за публикације, Ниш, 2012.
- Кнежевић С.: *Малолетничко кривично право-материјално, процесно и извршно*, Правни факултет у Нишу-Центар за публикације, Ниш, 2010.
- Лазаревић Љ.: *Систем кривичних санкција*, Савез удружења правника Југославије, Београд, 1987.

- Миковић М.: *Малољетничка делинквенција и социјални рад*, Магистрат, Сарајево, 2004.
- Милутиновић М.: *Малолетничка делинквенција као друштвени проблем*, Правни живот, Београд, 1970.
- Мирић Ф.: *Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције (доктрорска дисертација)*, Правни факултет у Нишу, 2014.
- Николић Ристановић В., Стевковић Љ.: *Малолетничка делинквенција у свету и Србији*, Прометеј, Београд, 2014.
- Николић З., Јоксић И.: *Малолетничка делинквенција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2011.
- Перић О.: *Коментар кривичноправних прописа о малолетницима*, Службени гласник, Београд, 2003.
- Радојевић М.: *Центар за социјални рад и васпитне установе у извршавању васпитних мера*, Београд, 1979.
- Стевановић И. и др.: *Корак ка предузимању одговорности,* Београд 2011.
- Симовић С.: *Извршење васпитних мера и казна малолетничког затвора*, Центар за права детета, Београд, 2012.
- Стојановић З.: *Кривично право-општи део*, Правна књига, Београд, 2005.
- Стојановић З.: *Коментар Кривичног закона*, Службени гласник, Београд, 2006.
- Хаџовић Љ., Бабић В.: *Заштита малољетних деликвената*, Београд, 1994.
- Хорватић Ж.: *Казнено право*-опћи дио, Загреб, 1997.
- Шкулић М., Стевановић И.: *Малолетни делинквенти у Србији*, Југословенски центар за права детета, Београд, 1999.

САЖЕТАК

Малолетничка делинквенција представља посебну врсту криминалитета у чијем вршењу учествују лица старосне доби од 14. до 18. година. Специфичности малолетничке делинквенције се огледају у врсти кривичних дела, начину њиховог извршења, наступелим последицама, својствима учиниоца и жртве, све већим присуству рецидива и др. Отуда се поставља питање избора најделотворнијих мера којима се могу постићи и генерално превентивни и специјанно превентивни ефекти. Иако је предвиђена могућност примене и казне малолетничког затвора, чињеница је да васпитне мере доминирају у регистру изречених кривичних санкција према малолетницима. Оне су прилагођене захтевима које друштво поставља пред органе кривичне репресије и ефектима који се настоје постићи у ресоцијализацији малолетника. Томе треба придодати оскудне капацитете пенитенцијарних установа у нашој земљи чиме се знатно сужавају могућности за ефикасном применом васпитних мера институционалног карактера. Васпитне мере су основна врста кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела, а под одређеним условима и млађим пунолетним учиниоцима. То су законом одређене мере које имају за циљ сузбијање дела којима се повређују или угрожавају заштићене вредности утицањем за развој и јачање личне одоговорности малолетног учиниоца кривичног дела, његово васпитавање и правилан развој његове личности, које изриче суд, а које се састоје у ограничавању или одузимању његових слобода и права.

Саставни део мастер рада је и емпиријско истраживање, у области примене васпитних мера, спреведено пред Вишим јавним тужилаштвом са циљем да се утврди у ком обиму се малолетним учиниоцима кривичних дела изричу васпитне мере, да ли се чешће изричу од стране јавног тужиоца за малолетнике или суда, која врста васпитних мера се најчеће изриче и за која кривична дела се васпитне мере најчеће изричу. Истраживање је спроведено за период од 01.01.2014. до 31.12.2018. године применом статистичке методе, упоредноправног метода и правнодогматски метод. Резултати истраживања су показала: да је у истраживаном периоду већи број млађих малолетника којима је изречена васпитна мера; да је највећи број кривичних за која је малолетним учиниоцима кривичних дела изречена васпитна мера спада у групу кривичног дела против имовине; да се васпитне

мере у већој мери изричу од стране судије за малолетника него од стране јавног тужиоца за малолетнике;

Кључне речи: малолетничка делинквенција, васпитне мере, малолетни учиниоци кривичних дела, јавни тужилац за малолетнике, судија за малолетнике.

“ Execution of educational measures as criminal sanctions“

SUMMARY

Juvenile delinquency is a special type of crime in which participate persons aged from 14 years old to 18 years old . The specifics of juvenile delinquency are reflected in the type of criminal acts, the manner of their commission, the consequences, the characteristics of the perpetrator and the victim, the increasing presence of recidivism, etc. This raises the question of choosing the most effective measures that can achieve both, general preventive and special preventive effects. Although the possibility of applying and punishing juvenile imprisonment is envisaged, the fact is that educational measures dominate in the register of imposed criminal sanctions against juveniles. They are adjusted to the requirements that the society places before the organs of criminal repression and the effects that are sought to be achieved in the resocialization of minors.

To this we should add the scarce capacities of penitentiary institutions in our country, which significantly narrows the possibilities for efficient implementation of educational measures of an institutional nature. Educational measures are the basic type of criminal sanctions that can be imposed on juvenile perpetrators of criminal offenses, and under certain conditions also on younger adult perpetrators. These are measures determined by law that aim to suppress acts that violate or endanger protected values by influencing the development and strengthening of personal responsibility of a juvenile offender, his upbringing and proper development of his personality, imposed by the court, which consist in restricting or confiscating of his freedoms and rights.

An integral part of the master's thesis is the empirical research in the field of application of educational measures, conducted before the Higher Public Prosecutor's Office in order to determine the extent to which juvenile offenders are imposed educational measures, whether they are more often imposed by the public prosecutor for juveniles or the court, which type of educational measures is most often imposed and for which criminal offenses educational measures are most often imposed. The research was conducted for the period from 01.01.2014. to 31.12.2018. years by applying the statistical method, comparative law method and legal dogmatic method. The results of the research showed: that in the researched period there was a

larger number of younger juveniles who were sentenced to an educational measure; that the largest number of criminal offenses for which juvenile offenders have been sentenced to an educational measure belong to the group of criminal offenses against property; that educational measures be imposed to a greater extent by a juvenile judge than by a juvenile public prosecutor;
Key words: juvenile delinquency, educational measures, juvenile offenders, public prosecutor for juveniles, judge for juveniles.

БИОГРАФИЈА

Кандидат Марија Крстић, рођена 03.05.1991. године у Прокупљу. Основну школу „Ратко Павловић Ћићко“ је завршила у Прокупљу као и Гимназију „друштвено језички смер“ са одличним успехом. Кандидат је дипломирао на Правном факултету у Нишу дана 18.06.2018. године са просечном оценом 7.70. Од неформалног образовања које је похађала у току студија, издваја учешће „Писање правних аката“ организованом од стране Института за право и финансије, у Нишу 2014. године, као и учршће у раду правне клинике на Правном факултету у Нишу, у оквиру предмета „Клиничко правничко образовање“ у јесењем семестру школске 2012/2013. године. Школске 2018/2019 године уписује мастер студије на општом смеру ужакривичноправна област. Кандидат тренутно обавља приправнички стаж у адвокатској канцеларији Алексић, почев од септембра 2018. године. Од страних језика кандидат истиче познавање енглеског језика.